

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй
з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
15 листопада 2014 р.**

**Цей текст представлений виключно для ознайомлення.
Це НЕОФІЦІЙНИЙ переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою.**

ЗМІСТ

I. РЕЗЮМЕ	4
II. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ	7
A. Особи, що зникли безвісти, та ідентифікація останків	9
B. Позбавлення волі та насильницькі зникнення	10
C. Катування та жорстоке поводження	12
III. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ДУМОК, МИРНИХ ЗБОРІВ, РЕЛІГІЇ АБО ПЕРЕКОНАНЬ ..	14
A. Свобода вираження думок.....	14
B. Свобода мирних зібрань	16
C. Свобода релігії або переконань	17
IV. ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАВА	17
A. Право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.....	17
B. Право на достатній рівень життя (включаючи їжу, одяг, житло, водопостачання і санітарні умови)	19
C. Право власності.....	19
D. Право на працю та сприятливі умови праці	20
E. Право на соціальне забезпечення	21
F. Право на освіту	21
G. Категорії населення, що стикаються з дискримінацією	22
V. ПРАВА ЛЮДИНИ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ	23
VI. СТАНОВИЩЕ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	24
VII. ПРАВА ЖІНОК	26
A. Жінки, що постраждали внаслідок бойових дій на Сході.....	26
B. Участь і представлення інтересів жінок.....	27
VIII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	28
A. Відповідальність за порушення та зловживання правами людини на Сході	28
B. Розслідування насильства 2 травня в Одесі	29
C. Розслідування злочинів, вчинених під час протестів на Майдані	30
D. Здійснення правосуддя	32
IX. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ.....	32
A. Конституційна реформа.....	33
B. Люстрація	33
C. Корупція	36
D. Реформа судової системи	37
E. Прокуратура	38
F. Кримінальне судочинство за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia)	38

С. Законодавство на виконання Мінського протоколу від 5 вересня 2014 р.	39
Н. Закон про внутрішньо переміщених осіб (ВПО)	40
І. Національна стратегія у сфері прав людини	40
Ј. Реформа міліції	40
Х. СИТУАЦІЯ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ	41
А. Громадянські та політичні права.....	42
В. Економічні та соціальні права	46
С. Права корінних народів	47
ХІ. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	47

I. РЕЗЮМЕ

1. Це сьома доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні, що заснована на результатах роботи Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ). Вона охоплює період з 17 вересня до 31 жовтня 2014 р.
2. За звітний період відбулись важливі події, що мали істотний вплив на ситуацію з правами людини в Україні.
3. Незважаючи на режим припинення вогню, який вступив у силу 5 вересня, бойові дії та пов'язані з ними порушення прав людини на сході продовжувались. 19 вересня у Мінську тристороння контактна група¹ разом з політичними представниками самопроголошених «Донецької народної республіки»² та «Луганської народної республіки»³ ухвалили Меморандум про «імплементацию Мирного плану Президента України П.Порошенка та ініціатив Президента Росії В.Путіна». Незважаючи на проголошення «режиму тиші»⁴ (Урядом України – 5 та 7 жовтня та «Донецькою народною республікою» – 11 жовтня), збройні сили, залучені до операції із забезпечення безпеки, та озброєні групи повідомляли про випадки порушення режиму припинення вогню. Особливо важкі бої велись поблизу Донецького аеропорту, м. Дебальцеве та м. Маріуполь (Донецька область) та м. Щастя (Луганська область), вони призводили до втрат серед мирного населення, військовослужбовців та членів озброєних груп. З 6 вересня до 31 жовтня за кожен день в середньому гинуло 13 осіб. З початку бойових дій у середині квітня і до 31 жовтня у зоні конфлікту на сході України щонайменше 4 042 осіб було вбито та 9 350 поранено⁵.
4. Різні надійні джерела, в тому числі Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ, доповідали про перехід через пункти перетину кордону у Гуково та Донецьку сотень осіб у військовому одязі в обох напрямках⁶. Уряд України та деякі громадські групи повідомляли про доставку зброї до східних областей з Російської Федерації. 19 вересня та 31 жовтня з Російської Федерації на підконтрольні «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці» території було відправлено ще два конвої. Як і в попередніх випадках, конвої перетнули кордон через пункт пропуску Ізварине без дозволу України і не були перевірені.
5. На територіях під контролем «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», як і раніше, спостерігається колапс законності і правопорядку та відсутність будь-якого захисту прав людини місцевого населення. Крім того, там створюються паралельні владні структури, з так званими «міністерствами», а також запроваджуються нові законодавчі та адміністративні процедури. Обидві «республіки» оголосили про свій намір провести президентські та парламентські вибори 2 листопада в порушення законодавства України⁷. З серйозними запереченнями проти цієї ініціативи виступили Уряд України, деякі держави-члени та міжнародні організації, в тому числі Організація об'єднаних націй.
6. Продовжують з'являтися повідомлення про випадки серйозних порушень прав людини з боку озброєних груп на територіях, підконтрольних обом «республікам»⁸, в тому

¹ Група складається з високопосадовців України, Російської Федерації та Діючого голови ОБСЄ.

² Тут і далі згадується як «Донецька народна республіка».

³ Тут і далі згадується як «Луганська народна республіка».

⁴ Під час якого мали припинитись збройні зіткнення та обстріли в зоні конфлікту.

⁵ За приблизними підрахунками ММПЛУ та ВООЗ, проведеними з урахуванням наявних офіційних даних. В обох організаціях вважають, що кількість жертв занижена і їх реальне число значно вище.

⁶ З 24 вересня до 31 жовтня 2014 року Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ на російських пунктах пропуску в Гуково та Донецьку повідомляла про те, що в обох напрямках кордон через два вищезгадані пункти перетнула 2 751 особа у військовому одязі.

⁷ Подальші спостереження щодо цих виборів будуть представлені у восьмій доповіді ММПЛУ.

⁸ Територія, що знаходиться під контролем двох «республік», складає близько 16 400 кв. кілометрів. Це близько однієї третини території Донецької та Луганської областей, у тому числі два великі міста – Донецьк та Луганськ. За оцінками, на цій території проживає близько 3,1 млн. людей. Деякі озброєні групи, що діють на

числі катування, довільне затримання та тримання під вартою інкомунікадо, страт, примусову працю, сексуальне насильство, а також знищення чи незаконне вилучення майна. Ці порушення носять системний характер та можуть прирівнюватись до злочинів проти людяності.

7. Значну увагу привернули повідомлення від 23 вересня про виявлення ймовірних масових поховань біля села Нижня Кринка поблизу м. Донецьк (Донецька область). В одній могилі містилося п'ять тіл, а в наступних двох могилах на території шахти «Комунарська № 22» було виявлено ще по два тіла в кожній. Тіла в першій могилі були ідентифіковані як тіла учасників збройних груп, які були вбиті у ході бойових дій. Щодо чотирьох тіл, які були знайдені в наступних двох похованнях, «Донецька народна республіка» заявила про підозри у позасудових стратах, що начебто підтверджуються судово-медичною експертизою. Уряд України заперечив причетність збройних сил, залучених в операції із забезпечення безпеки, до позасудових страт. 26 вересня Рада національної безпеки і оборони оголосила про продовження розслідувань підозр у «масових злочинах», скоєних збройними групами проти цивільного населення в Луганській та Донецькій областях, включаючи розслідування трьох «масових поховань», що були знайдені у липні у м. Слов'янську (Донецька область).

8. Занепокоєння викликають повідомлення про використання касетних боєприпасів у бойових діях як в міських, так і сільських районах. У зв'язку з широким радіусом та невибірковою характером їхньої дії, їх використання в районах присутності цивільного населення являє собою порушення міжнародного гуманітарного права та може прирівнюватися до військового злочину. Уряд заперечує використання касетних боєприпасів. Повідомлення про використання касетних боєприпасів, а також не вибіркові обстріли повинні бути оперативно та ретельно розслідувані.

9. Процес обміну особами, позбавленими волі, передбачений Мінським протоколом, був значною мірою непрозорим. Уряд України заявив, що до 20 жовтня озброєними групами було звільнено 1 509 осіб. Пріоритет надався військовослужбовцям, але в той же час у полоні озброєних груп продовжує знаходитись невизначена кількість цивільних осіб. Мали місце тривожні повідомлення про те, що органи влади України включали до обміну осіб, не причетних до конфлікту: хтось вже до цього перебував у місцях позбавлення волі; інші були позбавлені волі спеціально для цілей обміну.

10. Крім того, від жертв та їхніх родичів, а також представників громадських організацій надходила інформація про таємні та незаконні місця утримання під вартою під керівництвом озброєних груп, а також деяких добровольчих батальйонів без належної судової процедури. ММППЛУ продовжує отримувати достовірні повідомлення про те, що, перебуваючи у незаконному утриманні чи ув'язненні озброєних груп або правоохоронних органів чи деяких добровольчих батальйонів, особи піддаються тортурам та жорстокому поводженню.

11. Процесуальні права ув'язнених викликають занепокоєння. Деякі добровольчі батальйони продовжують арештовувати та утримувати людей інкомунікадо, багато випадків прирівнюються до «насильницьких зникнень». Викликає занепокоєння дотримання належної правової процедури щодо осіб, які постають перед судом викликає занепокоєння з моменту їхнього затримання, з систематичним порушенням відповідного національного законодавства та гарантій справедливого судового розгляду, що передбачені міжнародними нормами та стандартами.

12. Загальна кількість ВПО зросла з 275 489 станом на 18 вересня до 436 444 станом на 29 жовтня відповідно до Державної служби України з надзвичайних ситуацій. З них 417 410 осіб прибули з зони конфлікту, включаючи 62 306 та 29 727 осіб, які нині перебувають у підконтрольних Уряду районах Донецької та Луганської областей відповідно, а також 19 034 ВПО з Криму. ВПО, які проживали у літніх таборах чи санаторіях, були змушені переїхати у

цій території, не вважають себе підконтрольними «Донецькій народній республіці» чи «Луганській народній республіці», як-от, наприклад, самопроголошена «Стахановська республіка» в Луганській області.

більш теплі притулки. З огляду на відсутність загальнонаціональної програми допомоги відповідні заходи з переселення залежали від місцевих ресурсів та підходів. Враховуючи залежність від нерегулярної допомоги з боку громадськості, ВПО стикаються з правовими перешкодами у доступі до працевлаштування та соціальних пільг. Деякі сім'ї повертаються додому сподіваючись на припинення вогню, але також через обмеженість ресурсів у приймаючих громад. У той час, як деякі залишаються назавсім, інші здійснюють тимчасові візити.

13. Ситуація у Криму, статус якого визначено резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 68/262, відзначається збільшенням повідомлень про випадки порушень прав людини та викликів у наданні правового захисту, особливо меншинам та представникам корінних народів і вразливим категоріям населення: так, наприклад, зростає кількість насильницьких зникнень кримських татар.

14. Самопроголошена влада Криму продовжує організовувати рейди для активного пошуку зброї та релігійної літератури, при цьому особлива увага звертається на ту літературу, яка, як вважається, має екстремістський характер. У переважній більшості такі рейди націлені на власність кримських татар.

15. Через дії самопроголошеної влади **скорочується/зменшується** також обсяг свободи слова, зокрема, це проявляється у порушеннях роботи засобів масової інформації, у тому числі газети «Авдет» (щотижневе видання Меджлісу) та кримськотатарського телеканалу «АТР».

16. Окрім незначних зрушень у розслідуванні масових вбивств демонстрантів співробітниками підрозділу міліції особливого призначення «Беркут» (в результаті якого трьом офіцерам було висунуто обвинувачення у вбивстві 39 демонстрантів 20 лютого 2014 року) істотного прогресу у розслідуванні злочинів, вчинених під час акцій протесту на Майдані, немає. 25 вересня Міністерство внутрішніх справ заявило про завершення досудового слідства щодо насильницьких зіткнень в центрі Одеси 2 травня. Було названо двадцять чотири особи, які підозрюються в організації або участі у заворушеннях, ще дев'ять було оголошено в розшук. Повідомляється, що розслідування насильницьких зіткнень та стрілянини в Будинку профспілок та навколо нього знаходиться на завершальному етапі.

17. На парламентських виборах 26 жовтня більшість голосів отримали партії, програми яких передбачають проведення реформ та рух в сторону євроінтеграції (Блок Петра Порошенка, Народний Фронт та Об'єднання «Самопоміч»). Ці партії проводять обговорення можливості створення коаліційного уряду. Як і у випадку з президентськими виборами у травні 2014 року, «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» не визнали ці вибори, позбавивши громадян, які проживають на підконтрольній їм території, права голосу шляхом запобігання проведенню виборів⁹. Для того, щоб проголосувати, мешканці Криму мали приїхати на материкову Україну, що ставало на заваді їх участі у виборах через велику відстань, складність перетину адміністративного кордону, а також через побоювання можливих негативних наслідків.

18. Збройний конфлікт у східних областях продовжує негативно впливати на економічну ситуацію в Україні та доступність і якість основних послуг. ВВП скоротився на 4,6% в порівнянні з попереднім роком, інфляція за перші дев'ять місяців 2014 року досягла показника у 102,9%. Станом на 1 жовтня 2014 р. рівень безробіття зріс до рівня 8,4%. Збільшення кількості ВПО та поранених зменшує доступність медичних послуг не тільки у зоні конфлікту, але і в прилеглих областях. В цілому, одна з нагальних проблем в усій країні пов'язана із загрозою переривання лікування у зв'язку з тим, що не були проведені тендери

⁹ За оцінками, приблизно 50-60 відсотків зареєстрованих виборців у Донецькій та Луганській областях не мали змоги проголосувати на парламентських виборах 26 жовтня, або з тієї причини, що вони проживали на території, підконтрольній озброєним групам, або тому, що вони стали ВПО чи біженцями, тобто не могли перебувати за місцем прописки. З АР Крим проголосувало тільки 2,800 осіб, що являє собою 0,2 відсотка від зареєстрованих до березня 2014 року виборців на півострові.

на закупівлю життєво необхідних ліків. При цьому слід зважати також і на те, що станом на 1 січня 2015 р. в усіх областях України налічуватиметься 59 448 ВІЛ-позитивних та приблизно 11 600 хворих на туберкульоз із мультирезистентністю.

19. З позитивних моментів можна відзначити прийняття парламентом законів, що мають призвести до проведення реформ у сфері верховенства права та захисту прав людини. Вони включають в себе реформування прокуратури України та впровадження антикорупційних заходів.

20. Закон про внутрішньо переміщених осіб був прийнятий 20 жовтня і чекає на підпис Президента. Він гарантує спеціальні права, забезпечує можливість отримання дешевих кредитів на житло та спрощує порядок доступу до різних економічних та соціальних прав. 1 жовтня Кабінет Міністрів України прийняв дві постанови, які встановили процедуру реєстрації та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Верховна Рада України прийняла закон, який передбачає особливий статус для певних територій Донецької та Луганської областей, що включає в себе і збільшення обсягу повноважень місцевих органів влади, як це було передбачено в Мінському протоколі.

21. Було ухвалено та введено в силу й інші закони, включаючи закон про люстрацію, метою яких було встановити заборону обіймати державні посади деяким державним службовцям, які працювали під управлінням колишнього президента Януковича; закон може зачепити до мільйона осіб.

22. 15 жовтня Президент Порошенко підписав указ, яким доручив Уряду до 1 січня 2015 р. розробити національну стратегію в галузі прав людини для України. В кінці жовтня Уряд доручив Міністерству юстиції за підтримки Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини підготувати проект стратегії до 1 грудня. ММПЛУ разом з Представництвом ООН в Україні та Радою Європи надають Уряду та Уповноваженому з прав людини допомогу у розробці стратегії.

23. Крім того, 25 вересня Президент Порошенко представив свою «Стратегію 2020», пообіцявши, що Україна подасть заявку на вступ до Європейського Союзу в 2020 році. Стратегія передбачає проведення більше 60 реформ у цьому напрямку, при цьому особливий пріоритет віддається боротьбі з корупцією, децентралізації та енергетичній незалежності, а також модернізації системи правосуддя та оборони держави.

II. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Військові дії

24. Після укладення 5 вересня угоди про припинення вогню бойові дії між Збройними силами України та різноманітними озброєними групами продовжувались майже щодня через порушення перемир'я. Головними гарячими точками були: донецький аеропорт та прилеглі північно-західні околиці міста; Дебальцевський виступ (Донецька область), який контролюється Урядом України та на якому перетинається головна автомобільна дорога та залізничні шляхи між Донецьком та Луганськом; м. Щастя (Луганська область) та територія навколо с. Смілого (Луганська область) вздовж південного берегу р. Сіверський Донець, який озброєні групи захопили 28 жовтня після відступу українських військ. Після оголошення так званого «режиму тиші» (зокрема, у зв'язку із прийняттям постанови про «припинення всіх бойових дій та обстрілів») Урядом України 5 та 7 жовтня та «Донецькою народною республікою» 11 жовтня інтенсивність бойових дій дещо знизилась, особливо на час парламентських виборів. За даними Уряду України, з 5 вересня збройні сили потрапляли під обстріли та напади озброєних груп більше 2 тисяч разів.

Використання вибухової зброї в населених пунктах – Невибіркові обстріли

25. Протягом усього звітного періоду (як до, так і після оголошення «режиму тиші») житлові райони продовжували зазнавати невивіркових обстрілів артилерією та реактивними

системами залпового вогню (РСЗВ). Це призводило до жертв серед учасників бойових дій та цивільного населення. Військові об'єкти розміщуються в безпосередній близькості до житлових районів, але і райони, розташовані на відстані від таких об'єктів, особливо в м. Донецьку, також піддавалися обстрілам.

26. Занепокоєння викликають повідомлення про використання касетних боеприпасів у бойових зіткненнях між українськими силами та озброєними групами у більш ніж 12 міських та сільських населених пунктах на початку жовтня¹⁰. Застосування касетних боеприпасів в силу невибіркового характеру цього озброєння являє собою порушення правил та звичаїв війни і може становити воєнний злочин. Вкрай важливо проводити невідкладне та ретельне розслідування таких випадків, так само як і випадків невибіркових обстрілів житлових районів звичайною зброєю.

27. Уряд України продовжує звинувачувати озброєні групи у використанні важкого озброєння у густонаселених районах, зокрема у наступних випадках: обстрілі м. Попасна (Донецька область) 29 вересня, в результаті якого загинуло чотири цивільних особи; ракетний удар по центру м. Донецька 1 жовтня, який потрапив в автобус та автобусну зупинку, в результаті якого шість мирних жителів загинуло і 25 отримали поранення; потрапляння ракети у школу 1 жовтня, в результаті чого загинуло дві цивільних особи та п'ять отримали поранення; та ракетний удар біля офісу МКЧХ в м. Донецьку, в результаті якого загинув адміністратор МКЧХ. 14 жовтня повідомлялось про обстріл с. Сартана (на північний схід від Маріуполя у Донецькій області) з мінометів та РСЗВ «Град». За даними Маріупольської міської ради, снаряди влучили у похоронну процесію, вбивши сім цивільних осіб та поранивши 18. За словами представників української армії, ймовірно ціллю обстрілу був український блокпост, розташований за 1 км від села. 10 жовтня Уряд України звинуватив озброєні групи в розстрілі карети швидкої допомоги поблизу с. Широке (Донецька область), в результаті якого було вбито двоє медичних співробітників та пацієнт¹¹. У деяких нападах на густонаселені райони Уряд України звинуватив озброєні групи, не підзвітні ані «Донецькій народній республіці», ані «Луганській народній республіці».

28. Озброєні групи заперечували свою відповідальність за згадані інциденти чи інші випадки обстрілів житлових районів, звинувачуючи у них Збройні сили України. Наприклад, «Донецька народна республіка» стверджує про причетність української армії до обстрілів Куйбишевського та Київського районів м. Донецька, в результаті яких загинуло чотири цивільні особи.

29. Від початку припинення вогню в період з 6 вересня до 31 жовтня було повідомлено про щонайменше 718 смертей¹². Серед них щонайменше 84 жінки загинули в результаті невибіркових обстрілів населених пунктів Донецької області¹³. За даними закладів охорони здоров'я Донецької області, доля жінок серед загиблих залишається на тому ж рівні, що і під час загострення військових дій у серпні (приблизно 15%). З 9 вересня по 28 жовтня кількість

¹⁰ Україна: широке використання касетних боеприпасів, Human Rights Watch, 20 жовтня 2014 р.

¹¹ Карета швидкої допомоги мала довести пораненого з території, що перебуває під контролем Уряду України, до лікарні в м. Донецьку.

¹² Деякі особи могли бути вбиті до звітного періоду і включені в цю статистику пізніше. Таким чином, в період між серединою квітня та 31 жовтня в зоні конфлікту на сході України було вбито щонайменше 4 042 людей, та не менше 9 350 дістали поранення. Це досить скромні підрахунки, проведені ММПЛУ та ВООЗ на основі наявних офіційних даних, фактична чисельність загиблих може бути значно вищою. Ці цифри включають у себе втрати серед Збройних Сил України (щонайменше 1 167 вбитих та 3 808 поранених) за даними Ради національної безпеки та оборони, Генеральної прокуратури та Міністерства закордонних справ; спільні втрати серед цивільного населення та учасників озброєних груп за інформацією медичних установ та місцевих органів влади: щонайменше 1 719 вбитих (у тому числі 22 дітей) та 2 797 поранених (у тому числі 64 дітей) в Донецькій області та щонайменше 858 вбитих (у тому числі 14 дітей) та 2 745 поранених (у тому числі 38 дітей) у Луганській області; а також 298 пасажери рейсу МН17.

¹³ Статистика з Луганської області відсутня, оскільки ВООЗ не отримувала звітів з медичних установ цієї області.

дітей, вбитих у Донецькій та Луганській областях, збільшилась на 28% – з 28 до 36 смертей, тоді як кількість поранених збільшилась на 82% – з 56 до 102.

А. Особи, які зникли безвісти, та ідентифікація останків

30. Служба безпеки України (СБУ) повідомила, що з 5 вересня по 1 жовтня Міжвідомчий центр допомоги громадянам у питаннях звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти отримав 2 600 запитів на розшук військових та цивільних осіб від окремих осіб та сімей. 3 жовтня голова «комітету у справах біженців і військовополонених» «Донецької народної республіки» повідомила, що зниклими безвісти вважаються щонайменше 1 300 осіб (учасники озброєних груп та цивільне населення).

31. Інформація у списках зниклих безвісти, що їх ведуть Уряд України та озброєні групи, може дублюватись, оскільки родичі деяких зниклих осіб могли направити запит і до Міжвідомчого центру СБУ, і до «комітету у справах біженців і військовополонених». Уряд України, озброєні групи, ГО та місцеві громади активізували зусилля з пошуку та збору непохованих останків загиблих у бойових діях. Також проводились ексгумації поховань для ідентифікації загиблих та передачі їх тіл родичам.

32. Протягом 3 вересня – 11 жовтня учасники ВГО «Союз «Народна пам'ять» повідомили про знайдення та ексгумацію залишків більше 150 українських військовослужбовців та двох цивільних осіб в Донецькій області (після цього знайдені тіла були перевезені до районів, підконтрольних Уряду України). З 31 могили, ексгумованої Союзом «Народна пам'ять» у Донецькій області, 11 містили два чи більше тіл, в найбільшому похованні було знайдено 12 тіл.

1 жовтня перший заступник голови Головного слідчого управління МВС України заявив, що на території Донбасу було знайдено більше 1 000 тіл, більш ніж 200 з яких ще необхідно опізнати. 29 вересня «заступник прем'єр-міністра» «Донецької народної республіки» повідомив про те, що на судово-медичну експертизу в Донецьку та інших містах області очікують більш ніж 400 невпізнаних тіл. У зв'язку з цим, Уряд України та озброєні групи проводять більш систематичні заходи з ідентифікації тіл, що потрапляють в медичні установи, які включають, у тому числі, підготовку належної документації та відбір проби ДНК перед похованням.

33. 25 вересня радник голови СБУ заявив, що «на територіях, звільнених від терористів, правоохоронці продовжують знаходити все нові поховання людей, закатованих до смерті каральними органами так званих «народних республік». Завдяки місцевим жителям ми встановлюємо розташування цих поховань і проводимо ексгумацію тіл».

34. 26 вересня Рада національної безпеки і оборони заявила, що правоохоронні органи «продовжують розслідувати масові злочини проти мирного населення, скоєні озброєними групами в Луганській та Донецькій областях». Було повідомлено про три «масових поховання», знайдені в м. Слов'янськ, тіла з яких були ексгумовані і очікують на офіційну судово-медичну експертизу. Як повідомлялось, 12 тіл з цих поховань були ідентифіковані. Відповідно до позиції РНБО, ці люди загинули в першій половині червня, коли місто перебувало під контролем озброєних груп. 2 жовтня у м. Миколаївка (Слов'янський район) було знайдено могилу з трьома похованими тілами (одна жінка і двоє чоловіків). За словами виконуючого обов'язки керівника із зв'язків зі ЗМІ управління внутрішніх справ м. Слов'янськ, «продовжуються заходи з виявлення незаконних поховань на території місцевих кладовищ».

Повідомлення про масові поховання

35. 23 вересня «Донецька народна республіка» повідомила про знаходження поховань поблизу села Нижня Кринка, що розташоване у 35 км на північний схід від Донецька. Ці

поховання спочатку класифікувалися «Донецькою народною республікою» як «братські могили», але пізніше почали визначатись як «масові поховання»¹⁴.

36. В одній з цих могил (розташованій поблизу в'їзду до села) було знайдено залишки п'яти тіл. У кожному з двох наступних поховань, знайдених на території шахти «Комунарська № 22», було знайдено ще по два тіла. Тіла, що були знайдені у першому похованні, були ідентифіковані як члени озброєних груп, які, як повідомляється, загинули у ході бойових дій. ММПЛУ не отримувала інформацію про те, що вони могли бути довільно страчені. У тому, що стосується чотирьох осіб з двох могил біля шахти, у «Донецької народної республіки» начебто є речові докази, що вони стали жертвами довільної страти. 15 жовтня команда ММПЛУ відвідала три місця поховання та провела бесіди з родичами двох осіб, чий тіла, як повідомляється, були ідентифіковані після ексгумації з однієї з двох могил, в яких вони могли бути поховані після довільної страти. Свідчення родичів вказують на те, що ці особи могли бути затримані Збройними силами України. Уряд України спростував це твердження. Необхідно провести розслідування можливої масової страти чотирьох осіб, знайдених у могилі біля шахти «Комунарська № 22», та докласти усіх зусиль для збереження доказів.

37. 3 жовтня радник голови СБУ представив карту, на якій відмічено місця розташування «концентраційних таборів, катівень каральних органів терористичних організацій, місць тортур та страт місцевого населення». За його словами, інформація, відображена на карті, заснована на показаннях свідків, отриманих через гарячу лінію СБУ, а розташування місць були перевірені за допомогою «спутникових фотографій, перехоплених телефонних дзвінків між учасниками озброєних груп, розвідувальних даних СБУ та свідчень затриманих та арештованих злочинців».

38. На карті показано п'ять місць, де проводились «тортури, розстріли та масові поховання» місцевих жителів озброєними групами: «тіла 5 чоловіків, звалені в яму в с. Нижня Кринка (незрозуміло, чи мається на увазі те саме поховання, що згадувалось вище); «масові поховання» у м. Слов'янську (описані вище); «чисельні, наспіх зроблені поховання поруч з табором бойовиків у районі траси Ізюм-Слов'янськ»; та «поховання 30 мирних мешканців у Тельманівському районі».

39. На запити ММПЛУ до СБУ щодо надання додаткових відомостей стосовно цих справ досі не надано відповіді. ММПЛУ була проінформована тільки про початок справ та ведення слідчих дій.

В. Позбавлення волі та насильницькі зникнення¹⁵

Скоєні озброєними групами

40. 8 жовтня голова «комітету у справах біженців і військовополонених» «Донецької народної республіки» офіційно заявила про те, що «Донецькою народною республікою» утримується «біля 600 українців». Кількість осіб, що утримуються «Луганською народною республікою» та іншими озброєними групами, наразі невідома.

41. За даними СБУ, станом на 30 вересня на територіях, підконтрольних озброєним групам (у м. Донецьку та Луганську, а також в м. Горлівці, м. Макіївці та м. Шахтарську) від початку збройного конфлікту було організовано 21 місце тимчасового утримання. Крім того,

¹⁴ Погодженого на міжнародному рівні терміну «масові поховання» не існує. Колишній доповідач Організації Об'єднаних Націй з питань позасудових, масових чи довільних страт Бакре Ндіаїє визначив масові поховання як місця поховання жертв позасудових, масових чи довільних страт, які не загинули у бою чи збройних сутичках (1991 р.). Це визначення використовувалось трибуналами ООН для Руанди та колишньої Югославії.

¹⁵ Арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, при подальшій відмові визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, унаслідок чого цю особу залишено без захисту закону (Стаття 2 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень).

«міністр внутрішніх справ» «Донецької народної республіки»¹⁶ заявив, що контролює усі виправні колонії, місця попереднього ув'язнення та тимчасові ізолятори, які працювали на цій території до початку бойових дій. Втім, існують також місця утримання, що знаходяться у віданні «військової міліції», підпорядкованої «міністерству оборони», а також деякі під управлінням «міністерства державної безпеки». Також є чисельні місця утримання, що, як повідомляється, управляються озброєними групами під егідою «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», але також і тимчасові в'язниці, які контролюються озброєними групами, не підпорядкованими будь-якій з названих «республік».

42. 6 жовтня було повідомлено про викрадення невідомою групою людей наглядача виправної колонії № 82 у Селідові (Донецька область) з його помешкання у м. Донецьку. 11 жовтня стало відомо, що 29 вересня озброєними людьми був викрадений громадянський активіст та депутат Новоазовської районної ради (Донецької області), який надавав допомогу та житло ВПО. Озброєні групи вже позбавляли його волі 29-30 серпня та вивезли до лісу, де його примусили копати собі могилу, але потім відпустили. Його теперішнє місцезнаходження залишається невідомим.

43. 8 жовтня ММПЛУ стало відомо про позбавлення волі голови Незалежної профспілки гірників шахти імені Калініна та двох його синів. Його будинок начебто був захоплений 6 жовтня вісьмома озброєними чоловіками, які представились як «міліція «Донецької народної республіки». Повідомляється, що вони стверджували, начебто отримали скаргу, що у помешканні проживав «ворог республіки», і затримали його до «з'ясування обставин». При спробі отримати інформацію його дружиною виявилось, що ані «управління міліції», куди нібито мали бути доставлені її чоловік та сини, ані «комітет державної безпеки» «Донецької народної республіки» не мали про це жодної інформації.

Скоєні Урядом України

44. Українські правоохоронні органи продовжують затримувати людей у зв'язку з бойовими діями на сході, зокрема, на підставі підозри у тероризмі та сепаратизмі. Кількість затриманих осіб весь час змінюється, що пояснюється звільненням старих і затриманням нових осіб, у тому числі в контексті їх обміну відповідно до Мінської угоди. СБУ повідомила, що станом на 17 жовтня за вищезазначеними обвинуваченнями проводилось приблизно 1 500 розслідувань, а кількість затриманих осіб є невідомою. 7 жовтня радник Міністра внутрішніх справ повідомив, що співробітники МВС в Луганській області затримали чи наклали домашній арешт на 99 осіб за підозрою у вчиненні «злочинів, пов'язаних з тероризмом та сепаратизмом».

45. Продовжує з'являтися інформація про те, що українські правоохоронні органи та добровольчі батальйони експлуатують таємні і незаконні місця утримання під вартою без належної судової процедури, а також повідомлення про довільні затримання та насильницькі зникнення. Показовим прикладом є справа особи, яку підозрювали у причетності до організації масових заворушень, що призвели до захоплення Харківської обласної державної адміністрації в березні. 26 квітня ця особа була затримана та переведена до слідчого ізолятора в Полтаві. Він мав бути випущений на волю 12 вересня за рішенням Київського районного суду, але, за словами адвоката, він негайно був затриманий співробітниками СБУ без пред'явлення відповідної постанови. Наступного дня Міністр внутрішніх справ опублікував на своїй сторінці у Facebook інформацію, що ця особа була поміщена в «ізолятор СБУ». 17 вересня його адвокат подав скаргу слідчому судді Київського районного суду¹⁷. В офіційній відповіді суду СБУ заперечила інформацію, що утримує цю особу. Тим

¹⁶ Інформація була надана МППЛУ в ході зустрічі 12 жовтня в м. Донецьку.

¹⁷ У відповідності до статті 206 Кримінально-процесуального кодексу України: «Кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.»

не менш, з інформації з достовірного джерела, отриманої 18 вересня, ММПЛУ стало відомо, що цей чоловік продовжував утримуватися у таємній закладі СБУ у Харкові. Запити ММПЛУ до СБУ та прокуратури не дали жодних результатів.

46. ММПЛУ також продовжує стежити за справою професора з Харкова – відомого опонента асоціації України з Європейським Союзом, який був затриманий СБУ в ніч з 29 на 30 червня. Провівши два з половиною місяці у попередньому ув'язненні в Полтаві, він повинен був бути звільнений під заставу, але його місцезнаходження з 18 вересня залишається невідомим.

47. Повідомляється, що 2 жовтня депутат Луганської обласної ради¹⁸ був перевезений солдатами 24-го батальйону територіальної оборони «Айдар» до м. Северодонецька (Луганська область). МВС повідомило, що два члени батальйону перевезли цього чоловіка до Києва начебто за попередньою домовленістю з Луганським обласним управлінням СБУ. 3 жовтня, відповідно до заяви про викрадення, подане його дружиною в правоохоронні органи, військовослужбовці батальйону «Айдар» були затримані в Києві. Управлінням військового прокурора було порушено кримінальне провадження за статтею 146 (незаконне позбавлення волі) Кримінального кодексу України. Місцезнаходження цієї людини залишається невідомим.

Обмін осіб, позбавлених волі

48. У період з 5 вересня по 31 жовтня різними державними службовцями України та/або представниками громадських ініціатив було повідомлено про проведення 20 обмінів осіб, позбавлених волі, в рамках Мінського протоколу, в ході яких від 400 до 420 осіб (переважно українських військовослужбовців) було звільнено з полону озброєних груп. Уряд України не надає офіційної інформації про кількість звільнених осіб. В той же час, СБУ повідомляє, що з 5 вересня по 20 жовтня озброєними групами було звільнено 1 509 осіб. За інформацією СБУ, вона домоглась звільнення 822 осіб, у тому числі 628 військовослужбовців чи співробітників міліції з різних формувань та 194 цивільних осіб, включаючи п'ять журналістів. Кількість осіб, звільнених Урядом України, наразі невідома.

49. За деякими достовірними даними, виникає сумнів з приводу добровільного характеру обмінів, якого не завжди дотримуються, оскільки деякі полонені після обміну повідомляють, що їх змушували брати участь у цьому процесі. Наприклад, ММПЛУ отримала інформацію, що 25 вересня СБУ примусила осіб із «про федералістськими поглядами» та перебували в СІЗО в м. Одесі, брати участь в обміні. Як їх тоді запевнили, у такому випадку всі кримінальні обвинувачення з них будуть зняті. Втім, неофіційно СБУ попередило їх, що їм знову загрожуватиме кримінальне переслідування, якщо вони повернуться в Одесу. 16 жовтня ММПЛУ отримала інформацію від родичів та адвокатів обмінаних затриманих, що кримінальні справи проти них справді було відновлено.

С. Каткування та жорстоке поводження

50. Протягом звітного періоду ММПЛУ продовжувала отримувати повідомлення про каткування та жорстоке поводження з боку правоохоронних органів, добровольчих батальйонів і озброєних груп, включаючи побиття, погрози вбивством, жорстоке, нелюдське поводження та поводження, що принижує гідність, а також відсутність доступу до медичної допомоги. Деякі затримані, які були обрані Урядом України для звільнення у ході виконання Мінської угоди, повідомлять, що провели кілька днів в ув'язненні без їжі і води.

Скоєні озброєними групами

51. Військовослужбовець 24-го добровольчого батальйону територіальної оборони «Айдар», звільнений озброєними групами 27 вересня, свідчить, що після потрапляння у засідку, поранення та потрапляння у полон 26 вересня він був побитий, а праву руку, на якій було витатуйовані герб України та напис «Слава Україні», було відтято сокирою.

¹⁸ До недавнього часу він займав посаду «заступника міністра охорони здоров'я» «Луганської народної республіки».

52. 24 жовтня ММПЛУ провела розмову з чоловіком, який провів 48 днів в ув'язненні в «Донецькій народній республіці» за підозрою у «шпіонажі» та був звільнений 27 вересня. Він засвідчив, що в місці утримання, що контролюється «міністерством державної безпеки» (колишній завод ізоляційних матеріалів), він бачив десятки людей, більшість з яких були побиті. Він розповів, що затриманих чоловіків і жінок тримали разом, їх погано годували; вони мали незначну кількість води або взагалі були позбавлені неї; санітарні умови були жахливими; майже не було доступу до медичної допомоги та жодної можливості комунікації з родичами. Інше опитування, проведене ММПЛУ з мешканцем Донецька, який був захоплений 6 серпня озброєною групою через «антиурядову пропагандистську підривну діяльність», показало, що він був доставлений у колишню будівлю Управління СБУ в Донецькій області. Там його протягом двох днів сильно били дерев'яними та гумовими кийками та погрожували застрелити. Його викрадачі навіть начебто почали відрізати його вухо. За його словами, його тримали у дуже маленькій камері, де знаходилось троє українських військовослужбовців, а потім перевезли в інше місце, де знову побили та закрили в залізну коробку, де вже був ще один чоловік, при тому, що в неї ледве вміщались одна людина. Їх залишили в цій коробці на цілий день на сонці, від чого він втратив свідомість. Після того, як ув'язнені почали бити по стінкам коробки, їх на короткий час випустили з неї, зробили ін'єкції знеболювального та дали трохи води, але потім знову помістили у коробку. Потім їх перемістили в гараж, одягли на них наручники і били впродовж ще 10 днів.

Скоєні Урядом України

53. 6 жовтня ММПЛУ зв'язалась з головою Національного превентивного механізму (НПМ) стосовно свідчень про жорстоке поводження з затриманими з боку української влади у місці досудового ув'язнення (СІЗО № 18) у Старобільську (Луганська область). Після проведення інспекції НПМ 10 жовтня відзвітував, що він не може підтвердити ці свідчення, однак було виявлено, що згідно з записами працівників СІЗО, деякі з затриманих прибувають до нього, маючи ознаки фізичного насильства.

54. 13 жовтня ММПЛУ провела розмову з жителем м. Дебальцеве (Донецька область), який стверджував, що, перебуваючи у складі озброєних груп, був задіяний у будівництві та охороні контрольно-пропускних пунктів та блокпостів. 16 жовтня він начебто був затриманий у себе вдома українськими військовослужбовцями 25-го батальйону територіальної оборони «Київська Русь» та, за його словами, отримав кілька ударів. Потім він був відвезений в управління МВС в м. Дебальцеве, де його начебто допитували і били протягом трьох днів з вимогою, щоб він сказав про розташування зброї, амуніції та прибічників «Донецької народної республіки». Його душили, одягаючи на голову пластиковий пакет, підвішували на відкритих дверях на мотузці, якою були зв'язані його руки за спиною; також його били по голові гумовим молотком. Його залякували тим, що відвезуть назад до батальйону «Київська Русь» і там розстріляють. Через два тижні його перевезли в управління МВС в м. Ізюмі, де його знову били по спині гумовими палицями протягом декількох годин. В кінці вересня його включили до списку осіб для обміну.

55. 14 жовтня ММПЛУ провела розмову з жителем м. Красноармійська (Донецька область), який стверджував, що ніколи не брав участь у бойових діях, а тільки стояв на неозброєному антимайданівському пропускному пункті. 5 серпня військовослужбовці витягли його з машини та забрали до місцевості в Красноармійську, де його утримували у підвалі. Його звинуватили у роботі на озброєному контрольно-пропускному пункті та «участі у тероризмі». Його били та погрожували розправою над сім'єю. За його словами, військовослужбовці носили балаклави, камуфляж з українським прапором та написом «Донбас» на шевронах. Після того, як його затримання було санкціоноване судом, його перевезли в державний ізолятор. 17 вересня він був поміщений у камеру, де крім нього знаходилось ще 15-25 ув'язнених. Їм нібито наказували повзти до іншої камери, в той час як

з іншого боку коридору стояли охоронці та оперативники і били їх палицями. 28 вересня його обміняли.

III. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ДУМОК, МИРНИХ ЗБОРІВ, РЕЛІГІЇ АБО ПЕРЕКОНАНЬ

A. Свобода вираження думок

56. Протягом звітного періоду продовжувалися порушення свободи вираження думок. Кількість зареєстрованих інцидентів, пов'язаних зі співробітниками засобів масової інформації в постраждалих від конфлікту районах, у порівнянні з попередніми місяцями знизилася. Тим не менш, умови праці співробітників засобів масової інформації в Донецькій і Луганській областях залишаються важкими через занепокоєння з приводу безпеки. Під час передвиборчої кампанії випадки залякування журналістів почастішали і в інших областях України.

Безпека журналістів та працівників засобів масової інформації в зоні конфлікту

57. Станом на 31 жовтня Моніторинговій місії ООН з прав людини в Україні було відомо, що принаймні ще шість журналістів і працівників засобів масової інформації утримуються озброєними групами «Луганської народної республіки»: 31 липня у м. Стаханові захоплено місцевого журналіста та спеціаліста зі зв'язків з громадськістю міської адміністрації м. Стаханова; 15 серпня на контрольно-пропускному пункті захоплено журналіста харківського журналу «Український простір» і його помічника; 28 липня в Луганській області захоплено головного редактора Інтернет-видання «Політика 2.0»; і 1 серпня безвісти зник журналіст проросійської газети «Донецький Кряж», якого востаннє бачили в кабінеті коменданта «Донецької народної республіки» в м. Горлівці.

58. Протягом звітного періоду було звільнено п'ять журналістів, які утримувались озброєними групами. 25 вересня був звільнений блогер «Української правди», який за 48 днів до того був захоплений озброєною групою «Донецької народної республіки». 30 вересня в м. Свердловську (Луганська область) були звільнені позаштатний журналіст газети «Вести» і журналу «Репортер» та позаштатний фотокореспондент, який утримувався озброєними групами, починаючи з 22 вересня. 6 жовтня в м. Макіївці (Донецька область) після 38-денного позбавлення волі озброєною групою був звільнений журналіст «Еспресо TV». Згідно з наявними свідченнями, з ним жорстоко поводитись і змушували на камеру давати неправдиві свідчення про Збройні сили України. Пізніше він був змушений в якості попередньої умови для його звільнення зробити відео звіти під наглядом членів підрозділу Донських козаків, які його й утримували. 11 жовтня був звільнений незалежний журналіст Львівського агентства «ЗІК» після того, як він утримувався озброєними групами в Луганській області з 23 липня разом з групою священників, з якими він подорожував з метою висвітлення їх місіонерської роботи в зоні конфлікту. Всі вони утримувались в підвалі Луганської державної адміністрації протягом більше двох місяців і були жорстоко побиті. 27 жовтня під час обміну затриманих був звільнений місцевий громадський активіст і блогер, який був захоплений озброєними групами «Донецької народної республіки» 22 вересня.

59. Спостерігались випадки затримання журналістів українськими військовими. 12 жовтня ММПЛУ провела розмову з російським фотографом з «Нью-Йорк Таймс», який був побитий військовослужбовцями Збройних Сил України чи Національної гвардії 4 жовтня. Він і журналіст Deutsche Presse-Agentur були затримані на українському пункті пропуску в м. Мар'їнці (Донецька область) за зйомку українського танка. Обом журналістам було наказано вийти з машини та лягти на землю на півгодини, на той час поки перевірялись їхні документи. Обоє були побиті. Потім вони були доставлені до табору, де їхні документи знову перевіряли. Після прибуття співробітників СБУ журналісту «Нью-Йорк Таймс» дали можливість пройти через контрольно-пропускний пункт, але попросили підписати документ, що він не має жодних скарг. Інший журналіст не мав відповідної акредитації і був

супроводжений СБУ до готелю. Повідомляється, що він зумів потрапити до Донецька 6 жовтня.

60. 26 вересня під час зустрічі з представником ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації у Відні представники журналістських організацій України та Російської Федерації виступили зі спільною заявою, засуджуючи випадки вбивства, побиття і затримання журналістів у районах, що постраждали від конфлікту. Вони також погодилися «продовжувати ... співпрацю та вжити необхідних зусиль щодо таких питань, як безпека журналістів, розвиток професійних засобів масової інформації та деескалація конфлікту в Україні». Такі дії є вкрай важливими, оскільки дезінформація в засобах масової інформації сприяє поглибленню напруженості в суспільстві.

61. На додаток до міжнародного права прав людини, в умовах збройного конфлікту захист журналістів забезпечує також міжнародне гуманітарне право. У збройному конфлікті журналісти мають право на всі види захисту, які надаються всім іншим цивільним особам. Якщо журналісти беруть безпосередню участь у бойових діях, вони позбавляються цього захисту на час цієї участі. Тому забороняється здійснювати напади на журналістів, які здійснюють свою законну професійну діяльність.

Напади, переслідування та залякування журналістів

62. У ході виборчої кампанії до Верховної Ради України в окремих частинах країни на деяких журналістів, в основному на тих, які висвітлювали діяльність органів влади та політичні питання, були здійснені напади, вони піддавались переслідуванням і погрозам. В деяких випадках вбачалась спроба обмежити свободу слова, особливо щодо питань корупції та щодо того, що сприймається як проросійська позиція: так, до окремих журналістів, редакторів та керівників засобів масової інформації застосовувалися довільні судові та адміністративні заходи. Також мали місце окремі акти насильства щодо журналістів і працівників засобів масової інформації.

63. 23 вересня київський журналіст програми «Наші гроші» отримала погрозу на свою адресу та адресу своєї сім'ї із вимогою недопущення виходу в ефір відео-репортажу про одного з заступників Генерального прокурора, підозрюваного у розкраданні майна. Міліція почала розслідування інциденту.

64. 1 жовтня генеральний директор Сьомого телеканалу (Одеса) повідомив про те, що йому погрожували двоє невідомих молодих людей, які вимагали змінити редакційну політику. Генеральний директор зазначив, що за останні декілька місяців канал готував і транслював програми, спрямовані на боротьбу з корупцією, здирництвом та хабарництвом. Крім того, це був єдиний місцевий канал, який відмовився транслювати будь-яку політичну рекламу, але натомість надавав безкоштовний простір для інтерв'ю та дебатів за участю представників органів влади всіх рівнів.

65. 21 жовтня працівники СБУ затримали редактора Одеського сайту «Інфо-центр» і члена Спілки журналістів України просто на вулиці. Одразу після цього в його будинку був проведений обшук, і журналіст був доставлений в СБУ на підставі того, що в його будинку були знайдені файли, пов'язані з «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою». Його адвокат повідомив про арешт на наступний день. 23 жовтня він був поміщений під варту на два місяці в якості запобіжного заходу, йому висунули обвинувачення в пособництві терористичним організаціям і приховуванні злочину на підставі електронних файлів, пов'язаних з його журналістською діяльністю. 31 жовтня суд продовжив арешт журналіста до 23 грудня.

66. 24 жовтня Головним слідчим управлінням МВС України було проведено обшуки в офісах трьох медіа-компаній у зв'язку з розслідуванням «фінансування заходів, спрямованих на повалення конституційного ладу або захоплення державної влади». МВС України заявило, що слідством було встановлено, що компанії порушили рішення окружного адміністративного суду, який заборонив трансляцію російських телеканалів в Україні, і що вони «використовували кошти, отримані від продажу рекламного часу на вказаних каналах,

для фінансування терористичних груп в Україні». На підставі рішення суду рахунки компаній були заблоковані, також були вилучені фінансові документи та деяке технічне обладнання.

67. 23 вересня в центрі Києва невідомі особи в камуфляжній формі напали на редактора журналу «Політична Критика» і жорстоко побили його, звинувативши в сепаратизмі.

68. 6 жовтня п'ять чоловіків, одягнених в форму батальйону територіальної оборони «Донбас», прийшли в офіс ТОВ «Матриця», телевізійного та Інтернет провайдера в м. Красноармійську. Повідомляється, що вони наказали всім встати на коліна, у цей час один з них ударив старшого менеджера офісу гвинтівкою, звинувативши його у співпраці з проросійськими озброєними групами, оскільки компанія здійснює мовлення російських телеканалів. Все офісне обладнання та документація було захоплене і вивезене. За даними прес-служби управління внутрішніх справ м. Красноармійськ, за фактом інциденту було розпочато розслідування. 8 жовтня заступник командира батальйону «Донбас» заявив, що все обладнання і документація були повернуті, і що військовослужбовець, який діяв агресивно, був «покараний».

69. У день виборів до Верховної Ради України 26 жовтня, ГО «Інститут масової інформації» зареєструвала дев'ять випадків перешкоджання здійсненню професійної діяльності журналістів, в основному в південних областях України. Вони включали в себе фізичні погрози і залякування журналістів та їхніх команд, а також запобігання їх доступу до виборчих дільниць та веденню відео зйомки на них.

В. Свобода мирних зібрань

70. 26 вересня Харківська міська адміністрація і місцевий суд заборонили «марш миру», запланований Комуністичною партією на 27 вересня, стверджуючи, що метою цієї заборони полягає у «забезпеченні безпеки» у зв'язку з повідомленнями про провокації конфлікту. Незважаючи на цю заборону, мітинг відбувся, а активісти були затримані.

71. 28 вересня великій кількості прихильників єдності країни вдалося зібратися на площі Свободи в Харкові і скинути пам'ятник Леніну. 29 вересня між ворогуючими групами активістів сталося кілька зіткнень, але міліція не втручалась в події.

72. Як правило, мирні зібрання не можна забороняти через такі фактори, як передбачений або потенційний ризик порушення громадського порядку чи наявність ворожої аудиторії¹⁹. Більш правильно буде затримувати і притягати осіб до відповідальності, якщо сталося насильство, а не накладати попередні обмеження на зібрання на основі того, що насильство може трапитися. У зв'язку з новими обставинами наприкінці вересня у протести відбулися в районах Луганської та Донецької областей, підконтрольних озброєним групам. Жителі Стаханова, Антрациту, Ровеньок (Луганська область) 14 вересня, 22 вересня і 27 вересня відповідно вимагали, щоб Уряд України розв'язав проблему виплати пенсій, оскільки озброєні групи не були в змозі сплатити їх. 12 жовтня в Донецьку активісти протестували проти майбутніх виборів самопроголошених «вищих посадових осіб» «Донецької народної республіки».

73. Озброєні групи у відповідь на деякі з цих заходів вчинили акти залякування. Наприклад, 5 жовтня у Свердловську (Луганська область) під час акції протесту з вимогою до «Луганської народної республіки» виплатити заробітну плату та інші соціальні виплати озброєні прибічники «республіки» намагалися перешкодити зібранню, стріляючи в людей, та поранили трьох громадян. Крім того, 22 жовтня в Брянці (Луганська область) озброєні прибічники «Луганської народної республіки» шляхом пострілів у повітря перешкодили зібранню пенсіонерів, які не отримували пенсії протягом чотирьох місяців.

74. 13 жовтня у Києві відбувся протест військовослужбовців строкової служби Національної гвардії, які вимагали проведення демобілізації (вони були мобілізовані на

¹⁹ Див. рішення Європейського суду з прав людини *Махмудов проти Росії*. Див. також Доповідь Спеціального доповідача з питань права на свободу мирних зборів і асоціацій Майни Кіай, A/HRC/20/27, пункт 25.

більший строк, ніж було визначено на початку їхньої служби, або їхня демобілізація була проведена пізніше, ніж було заплановано). У випадку, якщо ця вимога не могла бути виконана, вони вимагали виплат належної грошової допомоги і забезпечення зимовим одягом. Вимоги призовників були передані Президенту. Генеральна прокуратура порушила кримінальну справу стосовно організаторів акції протесту за самовільну відсутність. Протест було підтримано військовослужбовцями в 10 інших населених пунктах.

С. Свобода релігії або переконань

75. З'являється все більше повідомлень про порушення свободи релігії або переконань у районах, що перебувають під контролем озброєних груп. Озброєні групи здійснюють утиски усіх релігійних традицій, окрім таких, що належать до Православної Церкви Московського Патріархату, зокрема, озброєні групи переслідують та затримують членів духовенства і віруючих, а також вилучають церковні цінності.

76. Так, 27 вересня озброєні люди викрали протестантського пастора Церкви адвентистів сьомого дня в Горлівці (Донецька область), заявляючи про те, що «це православна земля, і там немає місця для різних сект». Пастор був звільнений 16 жовтня.

77. 23 вересня Церква євангельських християн-баптистів повідомила на своєму сайті, що з початку квітня до вересня озброєними прибічниками «Донецької народної республіки» і «Луганської народної республіки» були захоплені сім будівель баптистської церкви.

78. 4 жовтня озброєні донські козаки захопили Свято-Троїцький собор Православної Церкви Київського Патріархату в Луганську і дали духовенству одну годину, щоб «вийти», заявивши, що церква буде використовуватися в якості гуртожитку.

79. 18 вересня митрополит Луганський і Алчевський Митрофан виступив з офіційною заявою про те, що місцеві православні священнослужителі не мають нічого спільного з насильницьким захопленням релігійних будівель, яке було виключно ініціативою озброєних груп. Він заявив, що єпископи єпархії не схвалювали таких дій і не будуть приймати жодних будівель, що належать баптистам або будь-яким іншим конфесіям, які були захоплені озброєними групами і запропоновані його церкві для використання.

IV. ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАВА

80. Бойові дії продовжують серйозно впливати на реалізацію економічних, соціальних і культурних прав. Протягом перших дев'яти місяців 2014 р. ціни збільшилися на 16,2%, тарифи на комунальні послуги в середньому зросли на 24,3%, в той час як середня заробітна плата збільшилася на 4,9%²⁰. Той факт, що приблизно 5,2 мільйонів²¹ людей проживають на конфліктних або постконфліктних територіях, є особливо важкою з огляду на значні пошкодження і руйнування економічної інфраструктури та системи соціального забезпечення. Доступність медичної допомоги на цих територіях більшою мірою обмежена, і це має особливо серйозні наслідки для найбільш вразливих верств населення.

А. Право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я

81. Бойові дії спричинили ще кілька системних проблем в системі охорони здоров'я, що впливають пацієнтів у всій країні. Одна з найбільш актуальних проблем пов'язана з загрозою переривання лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на туберкульоз із множинною лікарською стійкістю у всіх областях станом на 1 січня 2015 р. в зв'язку з тим, що не були проведені тендери на закупівлю життєво необхідних ліків²². Станом на 31 жовтня було проведено закупівлі лише 25% від необхідної кількості ліків. Навіть якщо тендери будуть завершені найближчим часом, ліки можуть бути доставлені тільки в квітні 2015 р. Національна рада з

²⁰ За даними Державної служби статистики від 31 жовтня.

²¹ Станом на 31 жовтня згідно з звітом про ситуацію № 18 Управління ООН з координації гуманітарних питань.

²² Цього року Міністерством охорони здоров'я України не були завершені тендери на закупівлю життєво-необхідних ліків впродовж більше ніж п'яти місяців. Через це у вересні міністр був відсторонений від своєї посади.

питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу вже звернулася з проханням до Глобального фонду для надання ліків на перші три місяці 2015 р.; однак громадські організації-постачальники послуг серйозно занепокоєні тим, що життєво-необхідні ліки не будуть надані вчасно. Відсутність лікування буде безпосередньо впливати на 59 448 ВІЛ-інфікованих пацієнтів і приблизно 11 600 хворих на туберкульоз з множинною лікарською стійкістю. Україна є країною з високою поширеністю ВІЛ та туберкульозу з множинною лікарською стійкістю²³. Таким чином, припинення лікування становить загрозу для життя більш ніж 70 000 пацієнтів і може призвести до неконтрольованого поширення епідемії. Забезпечення основними ліками є одним з основних зобов'язань держави із задоволення мінімально прийняттого рівня реалізації права на здоров'я²⁴. Хоча деяких порушень не можна уникнути, конфлікт не може бути використаний для виправдання тривалих затримок або масштабних перебоїв в постачанні необхідних ліків.

Доступ до послуг з охорони здоров'я в районах, постраждалих від конфлікту

82. Доступ до послуг з охорони здоров'я в Донецькій і Луганській областях, особливо в районах, підконтрольних озброєним групам, залишався обмеженим. Щонайменше 45 лікарень з 601 медичних установ в Донецькій і Луганській областях були зруйновані або пошкоджені, а багато інших об'єктів працюють частково або взагалі не працюють. Доступ до спеціалізованої медичної допомоги, в тому числі для лікування неінфекційних захворювань, діабету, раку, паліативної допомоги, допомоги матерям, догляду за новонародженими та безпечного переливання крові є істотно обмеженим через брак персоналу та медикаментів. Спеціалізована допомога²⁵ надається в м. Луганську та Донецьку, які наразі контролюються озброєними групами, і, отже, нині вона не доступна для жителів обох областей, особливо для жителів міст, що контролюються Урядом України. Переміщення надання такої допомоги до інших лікарень є складним і ресурсно-витратним. Незважаючи на те, що місцеві пункти антиретровірусної терапії і обласний туберкульозний диспансер в Луганську не працюють, Донецький та Луганський обласні центри профілактики та боротьби зі СНІДом надають обмежений спектр послуг. Тим не менш, постачання тестів для своєчасної діагностики ВІЛ має вирішальне значення для тих, хто має право на безкоштовне отримання цієї послуги: вагітних жінок, донорів крові, осіб з позитивними результатами перших тестів і дітей віком до 18 місяців, народжених від ВІЛ-позитивних матерів. Крім того, жителі районів, постраждалих від конфліктів, повідомляють про відсутність ліків в аптеках, особливо ліків при захворюваннях серця і високому кров'яному тиску, седативних засобів і протівірусного лікування.

83. Хоча багато працівників сфери охорони здоров'я виїхали з зони конфлікту, у більшості лікарень досі працює певна кількість лікарів та медсестер. У районах, що перебувають під контролем озброєних груп, повідомляється про нестачу середнього медичного персоналу²⁶. Це, ймовірно, впливає на якість послуг, оскільки такий персонал відіграє важливу роль у пост-операційному відновленні пацієнтів. Як повідомили місцеві працівники сфери охорони здоров'я «Лікарям без кордонів» і ВООЗ, однією з основних проблем в зоні конфлікту є зростання дефіциту медикаментів та медичних товарів, в тому числі знеболювальних препаратів, вакцин, інсуліну, витратних матеріалів, розчинів, хірургічних інструментів та обладнання, ліків проти туберкульозу, ВІЛ і раку і реагентів для гемодіалізу.

84. Зростання кількості вимушених переселенців, поранених та осіб з інвалідністю також створює додатковий тиск на лікарні в усій Україні, призводить до обмеження доступу і зниження якості медичної допомоги, в тому числі реабілітації. 29 жовтня ММПЛУ отримала

²³ ВООЗ. Статистика щодо туберкульозу в Україні (http://www.who.int/gho/countries/ukr/country_profiles/en/).

²⁴ КЕСКП. Зауваження загального порядку про право на здоров'я, пункт 43.

²⁵ Відповідні заклади розташовані в Красному Лимані, Шахтарську та Сніжному (Донецька область).

²⁶ Відповідно до регулярних досліджень ВООЗ, в «Луганській народній республіці» працюють лише 30% непрофесійного медичного персоналу.

повідомлення, що в низці випадків карети швидкої допомоги відмовилися приїжджати до спільного місця проживання ВПО у зв'язку з відсутністю палива. Хоча багато ВПО мають доступ до медичної допомоги, деякі не можуть отримати спеціалізовану допомогу, і багато з них не в змозі купити прописані ліки²⁷. Є також обмеження в доступі до стоматологічної допомоги, яка в основному надається приватними стоматологічними клініками і оплачується за власний кошт. Вищевказане має особливо негативний вплив на групи людей, що перебувають в уразливому становищі, наприклад, людей, що живуть у злиднях, літніх людей, а також деяких ВПО.

В. Право на достатній рівень життя (включаючи їжу, одяг, житло, водопостачання і санітарні умови)

85. Станом на 31 жовтня 36 населених пунктів у Донецькій області внаслідок продовження бойових дій залишалися без електрики. У Мар'їнці, Авдіївці, Донецьку та Горлівці електропостачання було лише частковим. Доступу до інформації про ситуацію в Луганській області не було. В останні дні жовтня, з'явилися повідомлення про те, що обстріли електростанцій в м. Щастя, Луганськ та Донецьк почастишали. Залежно від обставин, такі дії можуть являти собою порушення міжнародного гуманітарного права.

86. Доступ до води в Донецькій і Луганській областях поліпшується, хоча водопостачальні компанії продовжують стикатися з труднощами в інспектуванні та ремонті трубопроводів через дефіцит безпеки в багатьох місцях. У більшості районів було лише часткове водопостачання, а в деяких районах люди рили неглибокі криниці, щоб компенсувати нестачу води. Станом на 31 жовтня 29 населених пунктів у Донецькій області мали обмежений доступ до водопостачання.

87. Ситуація з наданням гуманітарної допомоги в постраждалих від конфлікту районах у вересні дещо поліпшилася. Через постійну нестачу готівки мешканці районів Донецької та Луганської області, що перебувають під контролем «Донецької народної республіки» і «Луганської народної республіки», вже мають тривалі побоювання щодо неспроможності купити навіть ту обмежену кількість їжі і товарів, які є в наявності. Мешканці п'яти міст (Кіровське, Первомайськ, Авдіївка, Станиця Луганська і Стаханов) повідомили про брак продовольства, особливо зернових, молочних продуктів, м'яса і рибних продуктів. Також повідомлялося про нестачу предметів гігієни в Новотошківському, Станиці Луганській, Первомайську, Авдіївці і Юнокомунарівську.

С. Право власності

88. ММПЛУ продовжувала отримувати повідомлення про незаконне вилучення майна в районах, що перебувають під контролем озброєних груп. 30 вересня прес-секретар Інформаційного центру заявив, що озброєні групи «Луганської народної республіки» організували продаж близько 100 автомобілів, викрадених у місцевих жителів або дилерів, та примушували жителів Лутугиного продавати свої будинки за суми всього від 100 до 1 000 дол. США.

89. 28 жовтня ММПЛУ отримала інформацію, що приватні підприємці та особи, які торгують на місцевому ринку продовольчих товарів, були змушені «терміново» ререєструватись у так званому «міністерстві доходів і зборів» «Донецької народної республіки» і сплачувати податки, якщо вони планують продовжувати свою діяльність. Раніше в жовтні стало відомо, що підприємців м. Ровеньки і Антрацит (Луганська область) примушували або платити певну суму, або платити податок у розмірі 20% від прибутку з метою підтримання озброєних груп. 28 жовтня самопроголошений «Отаман Антрацитівського району генерал-майор Всевеликого Війська Донського» заявив, що підприємці повинні тепер підтримувати за свій рахунок козацькі військові формування, які, за повідомленнями, взяли під контроль м. Красний Луч (Луганська область). Через

²⁷ Через відсутність системи медичного страхування та обмеженого фінансування лікарень більшість ліків, навіть тих, що прописуються лікарями, не надається безкоштовно.

відсутність правоохоронних органів в районах, підконтрольних озброєним групам, місцеві жителі залишилися без будь-яких дієвих засобів захисту своїх прав. Всі ці вимоги можуть вважатися здирництвом.

Д. Право на працю та сприятливі умови праці

90. Рівень безробіття в Україні зростає. Станом на 27 жовтня без роботи²⁸ були 1,7 млн. українців (8,4% економічно активного населення), в тому числі 1 147 425 офіційно зареєстрованих безробітних. Найбільша кількість безробітних зареєстрована у Донецькій області²⁹ (87 097 осіб) та областях, куди переїхало найбільше ВПО, зокрема Дніпропетровській (81 875 осіб), Харківській (70 752 осіб), Львівській (62 547 осіб) та Запорізькій (62 179 осіб). 57,6% зареєстрованих безробітних складають жінки.

91. Станом на 29 жовтня заборгованість з виплати заробітної плати в Україні складала 1,9 млрд. грн. (приблизно 148 млн. дол. США)³⁰. Найгостріша ситуація з невиплатою зарплатні спостерігається в Донецькій, Луганській, Київській та Харківській областях. У деяких областях, особливо на півдні України, відповідні органи влади помітили незаконну практику направляти вчителів у неоплачувану відпустку. Наприклад, у Херсонській області вчителям пропонували піти у неоплачувану відпустку строком на 5 або 10 робочих днів, мотивуючи це відсутністю коштів для сплати заробітної платні. Невиплата зарплатні є гострим питанням у районах, що перебувають під контролем «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Особливо це стосується працівників сфери охорони здоров'я та освіти. До серпня Уряд України намагався перераховувати кошти у ці райони. Працівники деяких закладів охорони здоров'я отримали зарплатню за серпень та вересень, але в інших закладах, наприклад, у м. Шахтарську та Торезі, працівники не отримують зарплатні починаючи з липня. У вересні «керівництво» «Донецької народної республіки» зробило спробу виплатити зарплатню, але наразі немає конкретних даних про те, скільки осіб її отримали.

92. ММПЛУ продовжує отримувати тривожні повідомлення про порушення права на працю та сприятливі умови праці на сході України. Заклади освіти та охорони здоров'я, розташовані у районах під контролем «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», продовжують підпорядковуватися їм, що призводить до численних порушень. У деяких містах, підконтрольних озброєним групам, працівники сфери охорони здоров'я та освіти були звільнені без пояснення причин: так, працівників Луганської міської лікарні № 9 змусили написати заяви про звільнення або, якщо вони хочуть продовжувати працювати в лікарні, підписати документи про їх прихильність до «Луганської народної республіки».

93. ММПЛУ отримала повідомлення, що у вересні та жовтні озброєні групи змушували медичних працівників закладів охорони здоров'я припиняти свої трудові угоди та підписувати нові з «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою». Тих, хто не хотів робити цього, залякували звільненням.

Репресалії

94. 17 жовтня заступник Міністра внутрішніх справ заявив, що 17 тис. правоохоронців у Луганській та Донецькій області були звільнені за «невиконання присяги, перехід на бік ворога або за те, що люди просто отримують підтримку (тобто, оплату) і чекають, що буде далі». Низка звільнених правоохоронців, з якими ММПЛУ провела розмови, вважають це рішення покаранням за те, що вони не відмовилися від своїх посад та продовжили виконувати свої обов'язки із підтримання правопорядку на територіях, контрольованих озброєними групами, в умовах відсутності керівництва з боку центральних органів влади.

²⁸ Відповідно до даних Державної служби статистики від 27 та 31 жовтня.

²⁹ У шостій доповіді УВКПЛ Моніторингова місія відзначила, що підприємства та компанії змушені були закритися у зв'язку із міркуваннями безпеки.

³⁰ Відповідно до даних Державної служби статистики від 29 жовтня.

Е. Право на соціальне забезпечення

95. У зв'язку із зупинкою роботи Державного казначейства та ліквідацією банківської системи у районах, що знаходяться під контролем озброєних груп, виплата соціальної допомоги у населених пунктах, які перебувають під контролем озброєних груп, залишається обмеженою. Заборгованість за виплатами громадянам у цих районах складає 6,6 млрд. грн. (приблизно 508 млн. дол. США)³¹. Станом на 31 жовтня більшість громадян не отримували виплат більше трьох місяців, що створює особливі труднощі для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

96. Міністерство соціальної політики розробило спрощені процедури, за якими жителі тих районів Донецької та Луганської областей, які перебувають під контролем озброєних груп, зможуть отримати доступ до виплат, на які вони мають право. Але відповідно до нових правил, соціальні виплати можна отримати лише у районах, підконтрольних Уряду. ММПЛУ отримала інформацію, що деякі соціальні працівники у районах, підконтрольних озброєним групам, організували схеми, за якими вони незаконно стягують з осіб, що виходять на пенсію, гроші (300 грн. з особи) за обробку заяв щодо отримання пенсій на банківську картку, та організують поїздки таких осіб до міст, підконтрольних Уряду, де вони можуть особисто подати заяви у відповідні органи.

97. За повідомленнями, «Донецька народна республіка» почала здійснювати соціальні виплати на території, що знаходиться під її контролем. Але жителі мають подати заяви на отримання таких виплат та надати паспорт і фото. За повідомленнями, такі виплати здійснюються в обсязі від 900 до 1 800 грн. (приблизно від 69 до 138 дол. США). Але такі виплати не є системними та перераховуються не всім особам, що мають право на соціальну допомогу.

Ф. Право на освіту

98. Перед органами влади великих міст досі стоять проблеми із тим, як розподілити дітей у дошкільні заклади. Наприклад, у Києві без місця у дитячому садку залишилося 8 тис. дітей, а в Одесі 10 тис. дітей чекають на таке місце³². Міністерство освіти і науки повідомило, що проблем із зарахуванням дітей до шкіл немає, навіть в районах, куди приїхало найбільше ВПО. Разом з тим, дуже гострою є проблема фінансування для виплати зарплатні додатковому персоналу.

99. Доступ до освітніх закладів у віддалених районах залишається складним в усій Україні, оскільки багато шкільних автобусів використовуються для цілей операції із забезпечення безпеки на сході³³. Це особливо впливає на становище дітей у сільській місцевості. На територіях, що перебувають під контролем озброєних груп, доступ до освіти є обмеженим з огляду на руйнування будівель та дефіцит безпеки. 10 жовтня «міністр освіти» «Донецької народної республіки» заявив, що на території, яка контролюється «республікою», пошкодженими є 85 будівель освітніх закладів, 26 дитячих садків та 51 школа. За повідомленнями, у м. Донецьку пошкодження отримали 48 зі 150 середніх шкіл та 54 зі 185 дитячих садків. Станом на 13 жовтня у м. Луганську повністю зруйнованими були 5 з 60 шкіл, ще 43 були пошкоджені. Так само пошкодженими були 38 з 63 дитячих садків. Загальна кількість дітей в обох областях, які досі не мають доступу до освіти, залишається невідомою³⁴.

³¹ Відповідно до даних Міністерства соціальної політики від 24 жовтня.

³² Брак місць у дитячих садочках матиме негативний вплив й на економічне становище жінок і реалізацію їхнього права на працю.

³³ У пункті 130 шостої доповіді УВКПЛ Моніторингова місія заявила про наявність цієї проблеми у Херсонській, Миколаївській, Волинській і Рівненській областях.

³⁴ Станом на 16 вересня, кількість дітей, що не змогли 1 вересня повернутися до навчання, склала 260 тис. В основному це має місце на територіях, що перебувають під контролем озброєних груп.

100. У цих районах до навчальних планів були внесені зміни: так, з програми було виключено українську мову та історію України, що ускладнює отримання державних атестатів про середню освіту. Це також порушує культурні права україномовних дітей.

Г. Категорії населення, що стикаються з дискримінацією

Ромське населення

101. Ромські громадські організації продовжують повідомляти про проблеми, які постають перед членами їхньої громади під час спроб отримати доступ до соціальних послуг або працевлаштування. Основною причиною цих проблем є брак освіти та відсутність документів, що посвідчують особу. Це особливо стосується ромів зі складу ВПО. Їхню вразливість загострюють такі фактори, як недостатня кількість інформаційно-просвітницьких заходів, брак координації волонтерських ініціатив, обмежені знання самих ромів про можливості отримати допомогу, а також відсутність документів.

Люди, які живуть з ВІЛ/СНІДом

102. 14 жовтня ЮНЕЙДС та УНЗ ООН висловили занепокоєння з приводу необачного розкриття статусу осіб, що живуть з ВІЛ/СНІДом, у Донецькій та Луганській областях, оскільки під час захоплення лікарень озброєними групами доступ до медичних карток часто отримують люди, що не працюють у сфері охорони здоров'я.

103. 10 жовтня ГО «Всеукраїнська мережа людей, що живуть з ВІЛ/СНІДом», підтвердила ММПЛУ, що більшість ЛЖВ та колишніх споживачів наркотиків виїхали з цих областей з огляду на побоювання щодо переслідування, а також брак відповідних послуг.

Особи, позбавлені волі

104. ММПЛУ регулярно отримує повідомлення від організацій громадянського суспільства щодо становища осіб, позбавлених волі, у районах, що перебувають під контролем озброєних груп. За інформацією, станом на 31 жовтня в пенітенціарних закладах у районах, уражених конфліктом, залишалось приблизно 15 тис. осіб. За повідомленнями, більшість з них незабаром опиниться на межі голоду, оскільки з огляду на дефіцит безпеки гуманітарна допомога рідко доходить до цієї категорії громадян.

ЛГБТІ

105. Негативні стереотипи про ЛГБТІ залишаються дуже розповсюдженими. Наприклад, 22 вересня ГО з м. Львова повідомила ММПЛУ, що вона нещодавно виявила групу у соціальній мережі, яка закликала користувачів поширювати інформацію про ЛГБТІ, працівників комерційного сексу та продавців наркотиків у їхньому місті та просила проголосувати стосовно того, чи потрібно нападати на таких людей та бити їх. ГО також повідомила про випадок, коли правоохоронці збирали інформацію про ЛГБТІ та вимагали від них по 3 тис. грн. (приблизно 230 дол. США) з кожного, погрожуючи розголосити інформацію про їхню сексуальну орієнтацію їхнім друзям та родичам. Спільнота ЛГБТІ часто побоюється повідомляти про погрози та порушення їхніх прав.

106. ММПЛУ особливо занепокоєна з приводу безпеки спільноти ЛГБТІ у Донецькій та Луганській області. У «Луганській народній республіці» було прийнято закон³⁵, за яким гомосексуалізм визнається кримінальним злочином і за нього запроваджується покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.

Торгівля людьми

107. Бойові дії, погіршення економічного становища, в тому числі підвищення рівня безробіття, значна заборгованість з виплати заробітної плати та велика кількість ВПО є факторами, що сприяють зростанню рівня торгівлі людьми. Міжнародна організація з міграції (МОМ) в Україні повідомляє, що протягом січня-вересня 2014 р. в Україні було виявлено 642 жертви торгівлі людьми (282 жінок і 360 чоловіків). Це менше, ніж кількість

³⁵ «Закон про захист християнських цінностей народу «Луганської народної республіки» від згубного впливу звичаїв ворожих країн, таких як Україна, Європейський Союз, Канада та США».

жертв торгівлі людьми, про яку повідомляла МОМ за відповідний період минулого року. Але разом з тим, це може свідчити про проблеми із механізмами виявленням жертв, оскільки відповідні міністерства та відомства й ключові ГО зосередили свої зусилля на розв'язанні найбільш гострих та нагальних проблем, пов'язаних із конфліктом.

108. ММПЛУ вітає заходи, що їх вживає Уряд України для запобігання торгівлі людьми у районах, уражених конфліктом. Наприклад, мова йде про створення при Міністерстві соціальної політики робочої групи із підготовки нового національного плану дій щодо захисту цивільних осіб від ризиків, пов'язаних з торгівлею людьми, а також посилення контролю за переміщенням дітей за кордон з огляду на численні спроби незаконного вивезення сиріт та дітей віком до 16 років, позбавлених батьківського піклування, за кордон, особливо до Російської Федерації.

V. ПРАВА ЛЮДИНИ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

108. Відповідно до законодавства³⁶, виборці можуть голосувати за народних депутатів як в одномандатному окрузі (мажоритарна система), так і за політичні партії в багатомандатному окрузі (пропорційна система). Але для того, щоб мати змогу проголосувати за мажоритарною системою, необхідно постійно проживати в Україні. Деякі ВПО з Криму та ті, хто залишив свої виборчі округи у зв'язку з бойовими діями на сході, призовники, військовослужбовці та добровольці, що знаходяться не за місцем реєстрації, зіштовхнулися з проблемами при реалізації права голосу, зокрема в рамках мажоритарної системи. Центральна виборча комісія (ЦВК) розробила спеціальний порядок, який дозволив ВПО проголосувати принаймні за партійний список в межах пропорційної системи. ВПО з Донецької та Луганської області³⁷ та з Криму³⁸ можуть звернутися до будь-якого органу ведення Державного реєстру виборців, аби змінити місце свого голосування. Для цього їм потрібно пред'явити паспорт.

110. Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим повідомив мешканців Криму, що мають бажання проголосувати на парламентських виборах, що їм потрібно зареєструватися у місцевій виборчій комісії не пізніше 20 жовтня. Їм потрібно було пред'явити паспорт громадянина України, в якому була б зазначена їхня реєстрація у Криму. За даними ЦВК, перед парламентськими виборами місце для голосування змінили 2 864 ВПО з Криму, 21 704 ВПО з Донецької області та 11 119 ВПО з Луганської області. За інформацією Ради національної безпеки і оборони, проголосувати у день виборів змогли приблизно 80% військовослужбовців.

111. 25 вересня ЦВК припинила приймати заяви кандидатів про участь у виборах до Верховної Ради України. У межах пропорційної системи за 225 місць у парламенті змагалися 29 політичних партій, а за 198 з 225 місць в межах мажоритарної системи змагався 3 321 кандидат. У 15 одномандатних округах, що знаходяться в районах, підконтрольних озброєним групам, та 12 округах у Криму вибори не проводилися. Згідно із законодавством, відповідні місця у парламенті залишилися вакантними³⁹. Існувала можливість провести вибори лише в 12 з 21 одномандатного виборчого округу в Донецькій області та п'яти з 11 округів у Луганській області. 10 жовтня Голова Верховної Ради України оголосив про можливість проведення додаткових виборів у цих одномандатних округах в районах Донецької й Луганської областей, що перебувають під контролем озброєних груп, а також у

³⁶ Закон «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р.

³⁷ Постанова № 1529 «Про питання тимчасової зміни місця голосування виборцям, виборча адреса яких відноситься до території Донецької чи Луганської області, на період проведення позачергових виборів народних депутатів України 26 жовтня 2014 року» від 7 жовтня 2014 р.

³⁸ 29 квітня ЦВК прийняла Постанову № 415, за якою жителям Криму та м. Севастополь, де виборчі комісії не функціонують, дозволяється змінити місце голосування без зміни місця реєстрації.

³⁹ Закон № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р.

Криму. Із підвищенням інтенсивності виборчої кампанії публічна кампанія з люстрації (див. Розділ про здійснення правосуддя) проти чиновників, які, за окремими повідомленнями, є корумпованими, стала більш агресивною. Деякі з заходів в рамках цієї кампанії були спрямовані проти кандидатів в народні депутати. ММПЛУ отримала повідомлення про не менше ніж 20 нападів (не пов'язаних з люстрацією) на кандидатів або помічників депутатів, внаслідок яких жертви зазнали ушкоджень. Крім того, повідомлялося про вчинення насильства проти агітаторів політичних партій, їхніх родичів, працівників виборчих комісій та спеціалістів з моніторингу за виборами, а також про руйнування або пошкодження офісів партій або рекламних матеріалів, що були розміщені в громадських місцях.

112. 23 жовтня вступив в силу закон, яким передбачено посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян, в тому числі за підкуп виборців⁴⁰. 30 жовтня МВС заявило про відкриття 300 кримінальних справ за порушення під час виборчого процесу, в тому числі 71 (до 21 жовтня) – за підкуп виборців⁴¹.

Порушення виборчого процесу у день голосування були незначними та несистемними. За даними МВС, зареєстровано 19 випадків призупинення процесу голосування у зв'язку з повідомленнями про мінування виборчих дільниць (зокрема, сім таких випадків мали місце в Миколаївській області), після проведення правоохоронцями пошуку вибухових речовин роботу дільниць було відновлено. Під час дня виборів надходили повідомлення про такі порушення: підкуп виборців⁴², напади (у Кривому Розі Дніпропетровської області) та залякування членів виборчих комісій (у Рубіжному та Сєверодонецьку Луганської області), викрадення члена виборчої комісії (у Волновасі Донецької області), заклики до насильства на виборчих дільницях та втручання у процес підрахунку голосів). У своїх попередніх висновках Міжнародна місія ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами заявила, що «у більшості регіонів України день голосування пройшов спокійно, кількість порушень була незначною. Голосування та підрахунок голосів відбувалися прозоро та загалом оцінюються позитивно».

VI. СТАНОВИЩЕ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

113. Незважаючи на оголошене припинення вогню, протягом звітного періоду кожного дня реєструвалося більше 2 тис. ВПО, оскільки люди продовжують залишати райони, де ведуться бойові дії. Таким чином, відповідно до інформації Державної служби України з надзвичайних ситуацій, загальна кількість ВПО зросла з 275 489 станом на 18 вересня до 436 444 (29 жовтня). 417 410 осіб переміщені зі східних областей, а 19 304 осіб – з Криму.

114. За даними УВКПЛ, станом на 24 жовтня загальна кількість осіб, які залишили райони конфлікту та переїхали до інших країн (починаючи з квітня), досягла 454 339 осіб, 387 355 з них поїхали до Російської Федерації.

Особи, що повернулися

115. 24 жовтня Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ заявила про те, що на російських прикордонних пунктах у Гуково та Донецьку (місто у Ростовській області Російської Федерації) спостерігається очевидна тенденція повернення переміщених осіб у східні області України протягом двох місяців після укладення домовленості про припинення вогню.

116. За інформацією Міністра соціальної політики, станом на 26 жовтня приблизно 135 тис. осіб повернулися додому на території, що перебувають під контролем Уряду України.

⁴⁰ Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян».

⁴¹ Найбільша кількість таких випадків зафіксована в Запорізькій, Київській, Харківській, Одеській, Житомирській та Донецькій областях та м. Києві.

⁴² Випадки підкупу виборців або спроб підкупу виборців мали місце переважно у м. Києві та Київській області, а також у Харківській та Одеській областях.

117. ВПО повертаються також і на території, що знаходяться під контролем озброєних груп. Деякі з них їдуть на короткий строк, аби відвідати родичів, перевірити своє майно або забрати речі. Інші повертаються, оскільки вони не змогли знайти роботу чи притулок, або через побоювання, що їхнє майно буде вилучене «Донецькою народною республікою» чи «Луганською народною республікою».

Забезпечення житлом

118. Із настанням осені ВПО, що проживали в літніх таборах або санаторіях, мали переїхати до більш утеплених притулків. Відповідно до статистичних даних, наданих Урядом України, станом на середину жовтня у притулках, непридатних для проживання взимку, залишається менше 1 500 ВПО. Але цей показник охоплює лише офіційно зареєстрованих ВПО, і до нього не входять ті, хто проживають у різноманітних приватних притулках (наприклад, тих, що утримуються релігійними громадами), які можуть бути непридатними для проживання взимку.

119. 1 жовтня Кабінет Міністрів України ухвалив Постанови №№ 505 та 509, в яких встановлюється порядок реєстрації ВПО та виплати їм грошової допомоги. Відповідно до Постанови № 509, за реєстрацію ВПО відповідає Міністерство соціальної політики. Воно має вести централізовану базу даних характеристик та особливих потреб ВПО. Це має допомогти більш точно визначити потреби ВПО, спланувати діяльність та забезпечити її координацію.

120. Згідно з Постановою № 505, ВПО, які відповідають визначеним умовам, мають право на грошову допомогу. Однією з умов є те, що дорослі мають знаходитися в пошуку роботи. Допомога для непрацездатних осіб (дітей, осіб похилого віку, людей з інвалідністю) встановлюється на рівні 884 грн. на місяць (приблизно 64 дол. США), для осіб працездатного віку вона складає 442 грн. на місяць (приблизно 34 дол. США). Допомога виплачується лише протягом шести місяців і спрямована на те, щоб допомогти сім'ям покривати витрати на оплату житлово-комунальних послуг.

121. Реєстрація ВПО розпочалася 15 жовтня. За інформацією Міністерства соціальної політики, станом на 26 жовтня було зареєстровано більше 70 тис. ВПО. Більше 35 тис. сімей подали заяви на отримання грошової допомоги, і 19 тис. сімей почали її отримувати.

Працевлаштування

122. Незважаючи на численні зусилля, що їх вживає Державна служба зайнятості (ДСЗ)⁴³, перед ВПО досі стоять проблеми пошуку роботи та отримання допомоги по безробіттю. Для того, щоб отримати цю допомогу, ВПО мають надати у відповідний центр зайнятості трудову книжку (система, успадкована з радянських часів). Але трудові книжки, як правило, знаходяться у роботодавця. ВПО, що залишили райони, уражені конфліктом, часто не забирали свої трудові книжки, і таким чином формально не мають можливості отримати допомогу по безробіттю. Служба зайнятості почала приймати у ВПО заяви про звільнення як офіційне підтвердження статусу безробітної особи, що дозволяє їм отримувати допомогу.

123. Крім того, деякі ВПО скаржаться на те, що до них застосовується дискримінація: так, вони заявляють, що їм переважно пропонують умови роботи, гірші за середні, та очікують, що вони будуть працювати за меншу зарплатню, оскільки у них немає іншого виходу.

Грошова допомога ВПО

124. Багато ВПО брали кредити на автомобілі або нерухомість, і тепер не мають можливості повертати їх. Верховна Рада України вжила заходів для часткового розв'язання цієї проблеми шляхом прийняття закону про звільнення від сплати відсотків за непогашені кредити⁴⁴. Цей закон зменшить ризики втрати ВПО свого житла у зв'язку з позбавленням права власності за несплачені борги.

⁴³ Державна служба зайнятості, створена при Міністерстві соціальної політики, веде облік усіх вакансій в Україні.

⁴⁴ Закон «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», що вступив в силу 15 жовтня 2014 р.

VII. ПРАВА ЖІНОК

A. Жінки, що постраждали внаслідок бойових дій на сході України

125. Жінки є тією категорією населення, яка може бути особливо вразлива до негативних коротко- та довгострокових наслідків бойових дій у східних областях. На це впливає низка факторів, як-от гендерна нерівність, становище жінок у суспільстві та мала кількість інституцій, які могли би їх захищати.

Переміщені жінки

126. Жінки складають дві третини внутрішньо переміщених осіб в Україні. Вони продовжують виїжджати з зон конфлікту разом із дітьми, людьми похилого віку чи родичами з інвалідністю, залишаючи родичів-чоловіків. Таким чином, на жінок часто лягає важкий тягар необхідності піклуватися про інших та приймати рішення про майбутнє. Багато жінок скаржаться⁴⁵, що відчують себе перевантаженими від кількості щоденних завдань. Їхньою спільною проблемою є нестача підтримки від держави чи місцевої влади, а також безробіття. Деяким із них вдалося знайти роботу, але жодна жінка, зареєстрована у Донецькій чи Луганській області, не змогла офіційно працевлаштуватись.

Сексуальне та гендерне насильство

127. ММПЛУ продовжує отримувати повідомлення щодо сексуального та гендерного насильства у східних регіонах.

128. 13 жовтня представники ММПЛУ провели розмову з жінкою з Донецька, яку було «заарештовано» у травні за порушення комендантської години батальйоном «Восток». Її залякували, змусили сісти у машину та відвезли до місця, яке, на її думку, було відділенням міліції, захопленим озброєними групами. Жінку били металевими палицями три години. Жінку звинувачували у тому, що вона – український снайпер, через те, що у неї були загрубілі пальці. Відпустили її наступного дня. За свідченнями жінки, її згвалтували кілька чоловіків із батальйону «Восток».

129. ММПЛУ розмовляла також і з іншими жінками, яких затримували озброєні групи чи українські військові. За свідченням опитуваних, незважаючи на те, що на них не здійснювали фізичний вплив, їм часто погрожували згвалтуванням, а інколи змушували роздягнутися. Наприклад, 14 жовтня ММПЛУ розмовляла з активісткою «Донецької народної республіки» та волонтером медичної служби, яку в липні разом із чотирма іншими людьми затримали українські війська. За свідченнями жінки, їй та іншій жінці постійно погрожували згвалтуванням, а одного разу їм наказали роздягнутися, зав'язали очі та в такому вигляді допитували. Пізніше жінок доправили до будівлі харківської СБУ. За свідченнями однієї із затриманих, її кілька разів били по потилиці під час допиту. 2 серпня жінка попала до програми обміну затриманими. До цього її попросили підписати протокол про затримання, який не містив дати.

130. 14 жовтня громадська організація повідомила ММПЛУ про затримання озброєними групами чоловіка і жінки на місці проведення опіоїдної замісної терапії. Підставою затримання було звинувачення у вживанні наркотиків у минулому. Чоловіку наказали копати траншеї. А жінку змусили готувати їжу для представників «Донецької народної республіки» та надавати їм сексуальні послуги. Обоє затриманих згодом звільнили.

131. 15 жовтня «влада» «Донецької народної республіки» повідомила ММПЛУ про два можливі випадки згвалтування. У м. Торезі член озброєної групи викрав місцеву мешканку, згвалтував її і у той же час змушував її тримати у роті гранату. Члени місцевої озброєної групи начебто спіймали та затримали порушника, а «генеральний прокурор» «Донецької народної республіки» відкрив кримінальне провадження у справі. Друге згвалтування

⁴⁵ Такі повідомлення отримували Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, а також неурядові організації та волонтерські ініціативи, які допомагають ВПО.

сталося у м. Докучаєвську (Донецька область), коли місто перебували під контролем українських військових. Українські військовослужбовці, начебто, затримали підозрюваного і посадили його до слідчого ізолятору. Проте коли українські війська залишали Докучаєвськ, підозрюваний був звільнений. «Міліція» «Донецької народної республіки» стверджувала, що її «представники» затримали зловмисника та відкрили щодо нього кримінальну справу після того, як родичі жертви звернулися зі скаргою.

132. 23 вересня з'явилося повідомлення про те, що представник озброєної групи «Луганської народної республіки» згвалтував 22-річну дівчину. Пізніше командування зловмисника в якості покарання публічно його принизило. 25 жовтня в м. Алчевську (Луганська область) бригада «Привид» провела перше засідання «першого народного суду», який розглянув дві справи, що стосувались сексуального насильства. У першому випадку 37-річний член озброєної групи був звинувачений у згвалтуванні 15-річної дівчини, що мало місце 12 вересня. У другій справі чоловіка звинувачували у згвалтуванні 20-річної дівчини, що сталося 27 вересня⁴⁶. «Судовий процес» записувався на відео та жодним чином не відповідав стандартам справедливого судочинства. В обох випадках було оголошено смертний вирок. Відповідно до голосування 340 місцевих жителів, що прийшли на суд, першому гвалтівнику було дозволено «піти на передову, аби змити свою вину кров'ю». Другого ж винуватця засудили до позбавлення життя. Невідомо, чи вирок був виконаний. Під час «суду» лідер бригади «Привид», який вів засідання, дозволяв собі принизливі коментарі на адресу жінок і зазначив, що «відтепер будь-яка жінка, помічена у кав'ярні чи барі, буде одразу затримана», додаючи, що жінки мають сидіти вдома (див. розділ VIII, частину D «Здійснення правосуддя»).

В. Участь і представництво інтересів жінок

133. Конституція України гарантує рівні права чоловікам і жінкам, включаючи права у громадському та політичному житті. Це положення підкріплюється Законом України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Незважаючи на це, відсоток жінок у політичному та громадському житті лишається низьким.

134. За даними Міністерства соціальної політики, через режим суворої економії у 2014 р. було виділено лише 10% бюджетних коштів, необхідних для реалізації двох державних програм щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2016 р. і підтримки сім'ї до 2016 р.

135. Вимога громадського суспільства щодо введення гендерних квот була лише частково втілена в життя у змінах до Закону України «Про політичні партії в Україні». Ст. 8 Закону зобов'язує усі політичні партії з 1 лютого 2014 р. внести такі зміни до своїх статутів, аби забезпечити, що принаймні 30% кандидатів на вибори у їхніх партійних списках є жінками. Тим не менш, більшість політичних партій не виконують цю вимогу⁴⁷.

136. Жінки становили близько чверті кандидатів із партійних списків. Найменше жінки представлені у наступних політичних партіях: «Свобода» (14%), «Громадянська позиція» (12%), «Правий сектор» (9%), «Відродження» (8%) і «Конгрес українських націоналістів» (0%). Частка жінок серед мажоритарних кандидатів становила лише 13%. Основною причиною такою ситуації, відповідно до висновків спостерігачів Міжнародної місії спостереження за виборами, були труднощі, з якими стикалися жінки під час пошуку фінансування на свої передвиборчі кампанії. Жінки були добре представлені у районних виборчих комісіях, вони склали 54% з усієї кількості членів комісії та посідали багато провідних посад⁴⁸. 5 із 15 членів, у тому числі один із двох заступників голови і секретар Центральної виборчої комісії є жінками. Питання рівної участі чоловіків і жінок у виборах і

⁴⁶ Деталі справ див. у розділі цієї доповіді, присвяченому правосуддю.

⁴⁷ Інформація була надана 7 жовтня під час прес-конференції а рамках проекту «Гендерний моніторинг виборів 2014 р.», що здійснювався неурядовою організацією «Жіночий консорціум України» за підтримки USAID.

⁴⁸ У тому числі жінки очолювали 99 комісій, у 107 комісіях були заступниками голови, і в 144 комісіях – секретарями.

політичному житті країни як такому загалом не були частиною передвиборчих кампаній і не були належним чином включені до програми певного кандидата чи партії.

VIII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

A. Відповідальність за порушення та зловживання правами людини на сході України

Відповідальність командира

137. Станом на 28 жовтня Військова прокуратура відкрила три кримінальних провадження щодо бездіяльності військового керівництва. Справи стосувалися бездіяльності командування добровольчого батальйону територіальної оборони «Айдар» щодо попередження та зупинення скоєння злочинів їхніми підлеглими, а також щодо повідомлення правоохоронних органів про такі злочини.

138. 15 жовтня СБУ оголосила про відкриття кримінальних справ за фактом злочинів «Донецької народної республіки і «Луганської народної республіки» «проти миру та безпеки людства»⁴⁹. СБУ розслідуватиме випадки нелюдського поводження з цивільними особами та військовополоненими, у тому числі катування, примусову працю та розкрадання національних цінностей на захоплених територіях.

Військові розслідування

139. Станом на 18 вересня Військовою прокуратурою були відкриті лише три кримінальні провадження щодо насильства над населенням у зоні бойових дій⁵⁰. Нинішній статус цих проваджень незрозумілий, адже відповідно до інформації Військової прокуратури, станом на 27 жовтня ці злочини не були розслідувані.

140. У відповідь на повідомлення про порушення, що вчинялись українськими добровольчими батальйонами, 16 жовтня Міністр внутрішніх справ оголосив, що через численні випадки грабунків, які вчинялися від 50 до 300 представниками добровольчого батальйону патрульної служби міліції «Шахтарськ» батальйон був розформований.

141. 21 жовтня учасники добровольчого батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Слобожанщина» подали відкрите звернення до глави Харківського регіонального управління МВС та до прокуратури стосовно насильства, грабунку, залякування вояків та інших актів, які начебто вчиняло їхнє командування.

Розслідування щодо використання вибухової зброї у населених районах

142. За даними МВС, з 1 серпня до 26 жовтня було відкрито понад 300 кримінальних проваджень щодо артилерійських обстрілів населених районів Донецької області, що здійснювалися без дотримання принципу розрізнення. За словами Міністерства, були вжиті всі необхідні заходи задля розгляду справ. Але на ситуацію значно вплинули бойові дії та обмежений доступ до територій, підконтрольних озброєним групам.

143. 4 жовтня ММПЛУ отримала повідомлення про те, що Військова прокуратура східного регіону ініціювала кримінальне провадження за звинуваченням у тероризмі через артилерійські обстріли населених районів у м. Дебальцевому (Донецька область).

Розслідування затримань озброєними групами

144. З огляду на те, що все більше людей звільняються з полону озброєних груп, ММПЛУ занепокоєна тим фактом, що деякі з цих людей не були допитані правоохоронними органами. Це може призвести до неспроможності зібрати необхідну інформацію та докази для забезпечення притягнення до відповідальності винних у скоєнні злочинів.

Справа Надії Савченко

⁴⁹ Розділ 20 Кримінального кодексу України.

⁵⁰ Незрозуміло, які ще звинувачення висувалися, окрім звинувачень у насильстві. Стаття 433 Кримінального кодексу України також стосується протизаконного знищення чи відбирання майна, а також грабунку місцевого населення.

145. ММПЛУ спостерігає за розвитком подій у справі Надії Савченко. Надія – українська військова та новообраний депутат Верховної Ради України. За повідомленнями, її схопили 17 червня та перевезли до м. Воронеж (Російська Федерація). Потім Надію перемістили до слідчого ізолятора у Москві. Н.Савченко інкримінують вбивство в Україні двох російських журналістів, які перебували при виконанні своїх службових обов'язків. 27 жовтня Басманний районний суд Москви у рамках закритого засідання постановив, що Н.Савченко має залишатися під арештом до 13 лютого 2015 р. 30 жовтня на основі вірогідно примусового психіатричного обстеження Надію Савченко було визнано осудною. Таким чином, розслідування в її справі продовжується.

146. 29 жовтня адвокат Н.Савченко повідомив, що серед людей, задіяних у її викраденні, Надія впізнала Ігоря Плотницького, лідера «Луганської народної республіки». Плотницький є колишнім командиром батальйону «Заря» та «міністром оборони» «Луганської народної республіки». Надія згадувала його особу у своєму зверненні до Генерального консула України від 17 липня, після чого її було перевезено до Російської Федерації⁵¹. У результаті цього 30 жовтня Генеральна прокуратура України повідомила Ігоря Плотницького й Олександра Попова (громадянина Російської Федерації, який, вірогідно, був задіяний у нападі на батальйон «Айдар», у результаті чого й була затримана Надія Савченко) про те, що вони є підозрюваними у скоєнні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 146 (незаконне позбавлення волі), ч. 2 ст. 258 (терористичний акт) і ч. 3 ст. 332 (незаконне переміщення осіб через державний кордон України) Кримінального кодексу України.

Справа Нелі Штепи

147. ММПЛУ також занепокоєна новими аспектами справи Нелі Штепи, колишнього мера м. Слов'янська. Під час досудового розслідування Штепу було визнано причетною до підриву територіальної цілісності України та непорушності її кордонів, що призвело до загибелі людей. 8 жовтня Н.Штепі було пред'явлено дещо змінений перелік підозр. Зокрема, вона підозрювалась у членстві у терористичній організації – «Донецькій народній республіці». Штепу також тримали у полоні понад два місяці представники тієї ж «Донецької народної республіки».

148. 31 жовтня Прокуратура Харківської області звернулася до суду зі звинуваченнями на адресу Нелі Штепи, зокрема щодо її закликів до зміни державних кордонів України, допомоги у проведенні так званого референдуму за відділення Донецької області від України та створення умов для діяльності терористичних груп і організацій. Максимальною мірою покарання за такі злочини є довічне позбавлення волі.

149. Н.Штепа повідомила ММПЛУ про те, що у вбиральні прокуратури Харківської області на неї здійснювали напади з побиттями. Н.Штепа почала одразу скаржитися про ці порушення, та у відповідь їй погрожували судовою справою про наклеп. У слідчому ізоляторі Штепу оглянув лікар. Він виявив і підтвердив наявність ряду синців на її стегнах та передпліччях. Представники ММПЛУ відвідали Н.Штепу у слідчому ізоляторі. Вони пересвідчились і задокументували наявність синців на її тілі, які виникли внаслідок вірогідного неправомірного поводження з нею.

150. За інформацією прокуратури Харківської області, досудове розслідування завершено. Очікується, що матеріали справи будуть подані на розгляд суду у найближчому майбутньому.

В. Розслідування насильства 2 травня в Одесі

151. Розслідування МВС насильства в Одесі 2 травня розділене на кілька кримінальних проваджень: щодо масових безладів у центрі міста, щодо масових безладів у Будинку

⁵¹ У той же час у своєму зверненні до Генерального консула України в Російській Федерації від 17 липня Надія Савченко зазначила, що її захопили озброєні групи «Луганської народної республіки» 17 червня, та що її відвідував, у тому числі, чоловік, який представився командиром батальйону «Заря» та «міністром оборони» «Луганської народної республіки».

профспілок (на Куликовому Полі) та проти одного активіста, який виступає за єдність, і якому інкримінується вбивство.

152. У той час як розслідування по другому та третьому аспектам триває, розслідування щодо масових безладів у центрі міста було завершено 24 вересня. 24 прихильники федералізму були звинувачені в організації чи участі у масових безладах, а дев'ять підозрюваних були оголошені в розшук. МВС очікує, що судовий розгляд справ розпочнеться на початку листопада.

153. Крім того, СБУ розпочала власне розслідування п'яти кримінальних справ щодо насильства 2 травня. Але через міркування секретності розслідування СБУ не надає більш докладну інформацію.

154. 17 жовтня місцеві ЗМІ оприлюднили записи телефонних розмов одеської пожежної бригади від 2 травня, які можуть бути доказом недбалства пожежників. Численні телефонні дзвінки з повідомленнями про пожежу на Куликовому Полі, у тому числі від міліції, не були гідним чином опрацьовані. Тим не менш, цей факт не був розслідуваний належним чином. Незалежна комісія із розслідування насильства 2 травня повторно наголосила, що результати офіційного розслідування недостовірні. Зокрема, Комісія виступає проти того, що судова експертиза була проведена місцевим бюро судової експертизи, яке не є урядовою установою, як того вимагає українське законодавство. Комісія також зазначила, що за висновками експертів, які отримали результати розтину, розтин не був проведений належним чином, оскільки кількісні та якісні проби з померлих не були взяті правильно. Цей недолік є особливо серйозним, враховуючи той факт, що всі тіла вже поховали чи піддали кремації.

155. У ході свого розслідування деякі члени Незалежної комісії почали вважати, що насильство, що сталося 2 травня, було сплановане всіма сторонами з політичних мотивів: обласною державною адміністрацією – задля розгону наметового містечка прихильників федералізації; МВС – задля розгону наметового містечка за допомогою футбольних фанатів з метою уникнення відповідальності; прихильниками єдності України – задля розгону табору прибічників федералізму та демонстрації сили та єдності місцевих унітарних сил; прихильниками федерації – задля отримання доказів упередженого ставлення місцевої влади через демонстрацію залякування, яке здійснюють прибічники єдиної України, та порушень прав людини (свободи мирних зібрань, свободи слова). Тим не менш, прибічники цієї думки з Незалежної комісії вважають, що план розгону наметового містечка прибічників федералізму на Куликовому Полі вийшов з-під контролю, і що жодна зі сторін не очікувала такого трагічного фіналу.

156. 29 жовтня Головне управління з розслідування Слідчого комітету Російської Федерації відкрило відповідно до Кримінального кодексу Російської Федерації кримінальне провадження проти членів «Правого сектора», Самооборони Майдану, а також українських футбольних фанів і деяких посадових осіб МВС України та СБУ» за замах на вбивство та катування громадянина РФ.

157. Відповідно до заяви Головного управління, російського громадянина було затримано 2 травня Одеським міським відділенням МВС біля Будинку профспілок. Згодом його допитували представники СБУ. Йому повідомили, що він підозрюється в участі у масових безладах, та взяли під варту у рамках попереджувального заходу. У заяві наголошується на серйозних порушеннях українського законодавства представниками правоохоронних органів, зокрема нелюдському поведженні, ненаданні перекладача (як російськомовний, затриманий не розумів змісту процедурних документів, укладених українською мовою) та відмови надати затриманому офіційний статус жертви (хоча затриманий надихався монооксиду карбону у Будинку профспілок, до нього ставилися як до підозрюваного, а не як до жертви). Адвокат наголосив, що правоохоронні органи та суд проявили негативне та неоднозначне ставлення до його клієнта через його російське громадянство.

С. Розслідування злочинів, вчинених під час протестів на Майдані

158. ММІПЛУ особливо занепокоєна відсутністю відчутних зрушень у розслідуванні злочинів, вчинених під час протестів на Майдані. За результатами цих подій були відкриті три найбільші кримінальні провадження: розслідування силового розгону протестувальників 30 листопада 2013 р.; розслідування масових убивств протестувальників 19-21 січня та 18-20 лютого; та розслідування вбивств міліціонерів 18-20 лютого. На сьогодні єдиним результатом за цими трьома важливими справами є розслідування масових убивств протестувальників представниками «Беркуту». Генеральна прокуратура має підстави для того, що б вважати, що три колишні представники «Беркуту» 20 лютого 2014 р. убили 39 протестувальників. Генеральна прокуратура також зазначила, що основною перешкодою в ефективному розслідуванні була неможливість встановити місцезнаходження основних підозрюваних, більшість з яких втекли з України. У такій ситуації, відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України, кримінальне провадження призупиняється до моменту, коли підозрюваних буде спіймано.

Розслідування масових убивств протестувальників (січень-лютий 2014)

159. Існує ризик того, що мало хто, зокрема з командирів, буде притягнутий до відповідальності за їхню роль у масових вбивствах демонстрантів у січні-лютому 2014 р. Це припущення підтвердилось новинами про вірогідну втечу колишнього командира «Беркуту».

160. Цей командир, один із трьох підозрюваних, якого виявили та затримали за вбивство 39 протестувальників на вул. Інститутській 20 лютого, був поміщений під домашній арешт 19 вересня. Відповідно до позиції Генеральної прокуратури, це дозволило йому втекти та, вірогідно, покинути Україну⁵². Наразі розслідується рішення Печерського районного суду м. Києва щодо зміни попереджувального заходу з тримання під вартою на домашній арешт. Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України, суддя, який веде розслідування у справі, має значну свободу дій при вирішенні справи. Тим не менш, Генеральна прокуратура стверджує, що така поведінка не є загальноприйнятою практикою, і що судді зазвичай вкрай завбачливі у випадку таких важких злочинів. Відповідна суддя отримала повідомлення про те, що її підозрюють у винесенні завідомо несправедливого рішення. Результати досудового слідства з цього питання скоро будуть передані до суду. Друга важлива справа щодо подій, що сталися в ніч з 18 на 19 лютого, може також викрити вади того, як київські суди розглядають справи, пов'язані з Майданом. Справа стосується, у тому числі, вбивства журналістів групою «тітушок» (бандитів, яких колишня влада наймала для розгону демонстрантів) та нанесення тілесних пошкоджень двом іншим людям. 15 жовтня на закритому слуханні Шевченківський районний суд м. Києва звільнив з-під арешту єдиного ідентифікованого на даний момент підозрюваного. Шість інших підозрюваних оголошені в міжнародний розшук. Жертви та активісти вважають, що обвинувачуваний тепер легко може повторити приклад командира з «Беркуту», створивши тим самим ще один прецедент безкарності.

161. У цей же час Генеральна прокуратура розслідує інші злочини, вчинені правоохоронними органами під час протестів на Майдані. 17 жовтня резонансна справа щодо нанесення тілесних ушкоджень та принижень демонстранта з Майдану була направлена до Печерського районного суду м. Києва. За даною справою обвинувачується військовослужбовець внутрішніх військ МВС. Його обвинувачують у неприпиненні нападу на протестувальника. Це вже четвертий працівник правоохоронних органів, якого притягують до відповідальності за подібне діяння.

Розслідування вбивств працівників правоохоронних органів 18-20 лютого 2014 р.

162. Триває розслідування вбивств 13 міліціонерів та військовослужбовців внутрішніх військ МВС і нанесення тілесних ушкоджень 600 правоохоронцям 18-20 лютого у Києві. ММІПЛУ занепокоєна тим, що Закон України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та

⁵² Тим не менш, МВС повідомляє, що інформацію про перетин ним державного кордону України немає.

визнання такими, що втратили цінність, деяких законів України»⁵³, прийнятий одразу після втечі колишнього Президента Януковича, може перешкоджати розслідуванню. Ст. 3 цього Закону вимагає «закрити кримінальні провадження, розпочаті у зв'язку із злочинами, передбаченими статтею 1 цього Закону, в яких жодній особі не повідомлено про підозру», а також передбачає, що «всі особи, які вчинили значну кількість злочинів, у тому числі вбивство та замах на вбивство міліціонерів через їхню професійну діяльність, звільняються від кримінальної відповідальності».

Д. Здійснення правосуддя

Створення паралельних структур

163. Різні озброєні групи «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» виконували квазі-судові функції: винесення несправедливих вироків, вирішення питань про затримання цивільних осіб і членів озброєних груп через звинувачення у мародерстві, дезертирстві, пияцтві й інших діяннях. Часто результатом затримання озброєними групами є примус до «виправних робіт» та фізичні покарання. Озброєні групи також засновують воєнні трибунали *ad hoc*, як це мало місце у Слов'янську у травні-червні, виносять смертні вирoki проти своїх учасників і цивільних осіб, що підозрюються в діяннях, направлених проти «Донецької народної республіки». «Резолюція про польові суди», вірогідно прийнята 17 серпня «верховною радою» «Донецької народної республіки», передбачила створення польових і військових судів. На даний момент ММПЛУ не отримувала інформації про існування таких органів.

164. Також є інформація про те, що «Донецька народна республіка» створює власну «судову систему», зокрема, було здійснено призначення на дві провідні посади. 23 вересня колишній «генеральний прокурор» «Донецької народної республіки» був призначений «головою» «верховного суду», також був призначений «міністр юстиції» «Донецької народної республіки». 10 жовтня «Донецька народна республіка» запросила всіх кандидатів, що мають досвід роботи у правовій сфері та відповідають іншим критеріям, подаватися на вакантні позиції у її «верховному суді».

165. У районах, підконтрольних Уряду України, ММПЛУ отримала інформацію про численні процесуальні порушення як у цивільних, так і в адміністративних справах. Органи влади та суди інколи виправдовували невідповідність стандартам прав людини «фактичним станом війни» у державі. ММПЛУ також занепокоєна недбалим ставленням до процесуальних прав затриманих. Зокрема, в Одеській області ММПЛУ зби́рала докази систематичних порушень Кримінально-процесуального кодексу, у результаті чого затримані мають бути негайно звільнені (наприклад, пізні пред'явлення письмового повідомлення про підозру та/або порушення умов затримання, арешт або обшук житла без відповідного ордеру судді, що веде справу, чи суду). Незважаючи на це, судді на судових засіданнях часто систематично ігнорують такі порушення, що становить порушення стандартів справедливого судочинства.

ІХ. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ

166. 25 вересня Президент П.Порошенко представив свою Стратегію сталого розвитку України до 2020 р. – план розвитку країни для подачі заявки на членство в ЄС до 2020 р. Стратегія передбачає 60 законодавчих та інституційних реформ і серед пріоритетів виділяє боротьбу з корупцією, децентралізацію управління, енергетичну незалежність, а також оновлення судової та оборонної систем. Законодавчі зміни, що мали місце за звітний період, стосуються деяких основних аспектів реформ відповідно до цієї Стратегії, зокрема, боротьби з корупцією та повноважень Генеральної прокуратури. До того ж, Президент також створив

⁵³ Закон України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили цінність, деяких законів України», прийнятий Верховною Радою України 21 лютого 2014 р.

Раду з питань судової реформи та доручив Уряду розробити Національну стратегію з прав людини.

167. Підтримані суспільством вимоги щодо люстрації, висунуті під час протестів на Майдані, знайшли вираження у законі, який заборонить зайняття державних посад деяким державним службовцям, які працювали під керівництвом колишнього Президента Віктора Януковича. Окрема процедура люстрації розроблена для суддів. Парламент також прийняв закон, який легітимізує судовий розгляд за відсутності обвинуваченого. Це положення може бути застосоване до колишнього Президента Януковича та представників Уряду, які втекли з країни. Незважаючи на те, що питання децентралізації ще не обговорювалося у Верховній Раді України, Венеціанська комісія опублікувала висновок щодо проекту змін до Конституції, які частково стосуються цього питання.

А. Конституційна реформа

168. Венеціанська комісія Ради Європи проаналізувала проект закону із внесення змін до Конституції України, поданий Президентом П.Порошенком на розгляд парламенту 2 липня 2014 р. Комісія опублікувала свій висновок 27 жовтня. На думку Комісії, одним із позитивних аспектів є той факт, що проект забирає у Генерального прокурора право здійснювати нагляд за дотриманням прав людини та основоположних свобод, а також за дотриманням законодавства органами влади. Такі повноваження, за переконанням комісії, є «пережитком старої системи радянської прокуратури».

169. Венеціанська комісія також вважає, що спостерігаються позитивні зрушення у питанні децентралізації повноважень на користь самоврядування. За проектом, обласні та районні ради незалежно обирають свої виконавчі органи, а державні адміністрації на обласному та районному рівні ліквідуються. Визначаються нові рівні територіальних одиниць; вводиться принцип субсидіарності; повноваження з планування та збору податків віддаються місцевим громадам. Нове положення проекту змін надає право сільським, селищним, міським, районним і обласним радам запроваджувати спеціальний статус російської та інших мов національних меншин.

170. Венеціанська комісія також рекомендувала деякі зміни. Комісія визначила, що певні положення проекту закону надають Президенту значні повноваження, або такі повноваження перетинаються з функціями Уряду, що може стати потенційним джерелом протиріч. Так, Президент матиме право призначати та звільняти з посад деяких ключових державних службовців без залучення до цього процесу жодного іншого державного органу. До того ж, його представники в областях і районах матимуть змогу не лише слідкувати за дотриманням органами місцевого самоврядування законів і конституційних принципів, а й забезпечувати координацію взаємодії між центральними органами виконавчої влади. Крім того, принцип фінансової підтримки державою місцевого самоврядування не отримав достатнього конституційного закріплення, до того ж, немає поправок, які стосувалися б реформи судової влади. Що стосується нового положення про спеціальний статус російської мови й інших мов національних меншин, Венеціанська комісія зазначає, що таке положення «стосується питань гармонізації» з відповідними міжнародними нормами та стандартами, а також встановленими законом гарантіями з використання мов «незалежно від підтримки більш як 50% місцевої ради». Нарешті, комісія відзначила, що українське громадянське суспільство не було ані поінформоване про зміни, ані з ним не проводилися консультації щодо них. А такі зміни повинні розроблятися за принципом інклюзивності та мають бути висунуті на громадське обговорення.

В. Люстрація⁵⁴

⁵⁴ Люстрація (з лат. «люстрація» – «очищення через жертвність») – це процес оцінки та перевірки, що проводиться за встановленою процедурою з метою боротьби з чиновниками-корупціонерами та чиновниками, що зловживають своїми повноваженнями. У широкому розумінні люстрація є інструментом заборони чиновникам колишнього режиму посідати посади, які давали би їм можливість впливу на державу, після зміни влади.

Люстрація в органах влади

171. 16 жовтня вступив у силу Закон України «Про очищення влади», метою якого є перевірка посадовців, які виконували державні функції чи функції місцевого самоврядування. Ідея закону полягала у відновленні довіри народу до влади та у задоволенні вимог, висунутих під час протестів на Майдані, щодо розслідування порушень прав людини та боротьби з корупцією в органах влади різних рівнів.

172. У статті 1.1 Закону говориться про те, що «Очищення влади (люстрація) – це встановлена цим Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування». Люстрація застосовуватиметься до осіб, які втілювали чи сприяли заходам із «узурпації влади» колишнім Президентом Януковичем, підривали національну безпеку чи порушували права та свободи людини.

173. Закон запроваджує заборону на зайняття посад на період у 10 років з моменту вступу його в силу для осіб, які як мінімум один рік у період між 25 лютого 2010 р. і 22 лютого 2014 р. посідали низку впливових посад, визначених законом⁵⁵. Закон також встановлює п'ятирічну заборону на зайняття посад тими, хто у зазначений вище період посідав посади у судовій і правоохоронній сферах, і хто своїми діями чи бездіяльністю допустив порушення прав людини чи загрожував національній безпеці⁵⁶.

174. Також кілька категорій посадових осіб підлягатимуть перевірці на предмет достовірності інформації про їхню власність і її вартість, а також про прибуток із законних джерел за податковий рік, зазначений у їхній декларації майновий стан і доходи.

175. Під перевірки в одній із вищезазначених форм можуть потрапити десятки тисяч осіб, які займали певні посади чи виконували рішення у різних офіційних якостях на центральному, обласному та місцевому рівнях.

176. Відповідно до Закону, Міністерство юстиції є органом, уповноваженим проводити перевірки. Міністерство має розробити та передати на погодження Кабінету Міністрів перелік органів і порядок та плани перевірки кожного державного органу та органу місцевого самоврядування, де наразі працюють ті, хто мають пройти перевірку. Орган, що проводить перевірку, надсилає висновок за результатами перевірки голові установи, який може звільнити особу, щодо якої здійснювалася перевірка, з посади, яку вона займає. Висновок за результатами перевірки може бути оскаржений у суді. Якщо під час перевірки виявляється недостовірність інформації про майновий стан і доходи, орган, що здійснює перевірку, надсилає копію висновку за результатами перевірки до Міністерства юстиції для офіційної публікації на веб-сторінці Міністерства юстиції та для занесення такої особи до Єдиного державного реєстру. Посадова особа, що не пройшла перевірку чи не погоджується

⁵⁵ Перелік заборон включає кілька сотень посад як у державних, так і в обласних і місцевих адміністраціях. Серед них: Президент, Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр, міністри, керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, Голова Національного банку України, голови державних комітетів, комісій, управлінь і фондів, Генеральний прокурор України, а також посади в установах, пов'язаних з прокуратурою, голови правоохоронних органів та військових органів, податкових і митних органів, працівники судових установ, голови та заступники голів обласних, районних і міських адміністрацій. Заборона також стосується осіб, які були обрані та працювали у наглядових органах Комуністичної партії СРСР чи входили до числа співробітників чи секретних агентів КДБ.

⁵⁶ П'ятирічна заборона займати посади, до яких застосовується люстрація, стосується суддів, прокуратури та правоохоронних органів, які допустили затримання, виносили обвинувачувальні вирoki чи вживали заходів, спрямованих на судове переслідування осіб, до яких застосовується положення про амністію відповідно до змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо повної реабілітації політичних в'язнів» від 27 лютого 2014 р. Заборона також стосується всіх посадових осіб, які вживали заходів, спрямованих на узурпацію влади, підрив національної безпеки та порушення прав людини, що має бути встановлено рішенням суду. Також заборона стосується всіх посадових осіб, щодо яких рішенням суду був встановлений факт співпраці з секретними службами інших держав, упровадження заходів, що підривають національну безпеку, оборону та територіальну цілісність України, чи закликів до їхнього підриву чи сприяння порушенню прав людини та основоположних свобод відповідно до рішенні Європейського суду з прав людини.

з її результатами, має бути звільнена органом, що проводить перевірку. Такій особі також має бути заборонено займати державні посади упродовж 10 років після звільнення. Задля гарантії незалежного моніторингу та контролю процесу також буде створена Консультативна рада Міністерства юстиції з питань люстрації, до якої входитимуть представники ЗМІ та громадськості.

177. Уже в день вступу Закону в силу Уряд почав застосовувати його. Перші рішення стосувались 39 осіб, які повинні будуть залишити свої керівні посади. Адміністрація Президента та Міністерство оборони також оголосили, що вони розпочинають перевірку своїх працівників відповідно до нового Закону.

178. З початку імплементації Закону надійшла низка скарг щодо його застосування, зокрема щодо звільнення вагітних чи тих, хто знаходиться у відпустці по догляду за дитиною.

179. Кілька положень Закону є сумнівними з огляду на їхню відповідність міжнародним стандартам. Підстави для перевірки є надто широкими та встановлюють принцип колективної відповідальності, який суперечить міжнародному праву прав людини та Рекомендації № 7568 Ради Європи⁵⁷. Ця рекомендація встановлює керівні принципи забезпечення того, аби люстраційні закони та подібні адміністративні заходи відповідали зобов'язанням держави відповідно до верховенства права.

180. В Керівних принципах також зазначається, що проведення люстрації має контролюватись «спеціально створеною незалежною комісією, що складається з поважних громадян, запропонованих главою держави та затверджених парламентом»⁵⁸. Закон також покладає відповідальність за проведення люстрації на низку урядових установ, підконтрольних Міністерству юстиції. Закон також забороняє можливість утримання чи отримання посад тими, чия колишня робота, як було доведено судом, була пов'язана з порушенням права на мирне зібрання чи позбавленням права на життя. Можливість повернення до державної служби у деяких випадках обмежена 10 роками, у той час як відповідно до Керівних принципів, відсторонення від державної служби на основі люстрації не може перевищувати п'яти років. Нарешті, заборона займати посади виключно через попереднє здійснення певних функцій, а не через доведене порушення чи зловживання, може розглядатися як така, що суперечить презумпції невинуватості⁵⁹.

Люстрація суддів

181. 24 вересня та 24 жовтня Тимчасова спеціальна комісія з перевірки суддів, яка була створена відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», провела свої перші громадські слухання. Відповідно до свого мандату, комісія розглянула справи, що стосувалися 12 суддів⁶⁰, які розглядали цивільні, адміністративні чи кримінальні справи, відповідачами у яких були особи, що брали участь у протестах на Майдані. Кілька позивачів чи адвокатів, які представляли їх, також були присутні. Кожен мав можливість висловитись. Комісія визнала вісьмох суддів винними у «порушенні присяги» через винесені ними рішення, які, як вважає комісія, є: політично мотивованими; такими, що порушують правила процедури; чи такими, що винесені на основі сфальшованих матеріалів. Стосовно двох суддів було визнано, що рішення, які вони винесли, хоча і не порушують присягу, проте є такими, стосовно яких мають бути застосовані дисциплінарні санкції. Один суддя був виправданий, а розгляд однієї справи був відкладений на прохання

⁵⁷ Також див. Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (1996), пп. 11-12.

⁵⁸ Також див. «Інструменти верховенства права для постконфліктних держав. Перевірки: основи проведення». Цей документ також вимагає створення спеціального механізму у формі комісії.

⁵⁹ Також див. Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (1996), п. 12; рішення Європейського суду з прав людини від 30 травня 2006 р. *Матієк проти Польщі*, № 38184/03, пп. 48 та ін.; рішення від 24 жовтня 2006 р. *Бобек проти Польщі*, №. 68761/01, п. 2.

⁶⁰ Справи стосувалися десяти суддів з Києва та Дніпропетровська.

позивача. У своїх рішеннях⁶¹ комісія посилалась на порушення національних і міжнародних правових актів, а також практику Європейського суду з прав людини.

182. Комісія не уповноважена визначати санкції, її рішення є консультативними за своєю природою. Таким чином справи, що стосуються встановленої інформації про порушення присяги, були передані до Вищої ради юстиції, а ті справи, за якими було рекомендовано вжити дисциплінарні заходи, були передані до Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Проте жодна з цих установ наразі не працює, оскільки вони були розформовані тим же самим законом, який передбачає створення Тимчасової спеціальної комісії з перевірки суддів. ММПЛУ буде продовжувати моніторинг роботи цієї комісії.

Так звана «народна люстрація»

183. ММПЛУ занепокоєна зростанням кількості випадків так званої «народної люстрації»⁶² та іншими діями груп людей, які вирішують узяти здійснення правосуддя до власних рук⁶³. Засунення посадових осіб, вірогідно задіяних у корупції, у сміттєві баки, а також спорадичне примушення їх підписувати заяви про відставку, підриває основи права.

С. Корупція

Антикорупційне законодавство

184. 14 жовтня парламент прийняв пакет законів, спрямованих на подолання глибоко вкоріненої в Україні корупції. Дане законодавство укладене в ході співпраці з антикорупційними організаціями, у тому числі Transparency International, яка у 2013 р. включала Україну до 30 найбільш корумпованих держав світу (144 із 177). Закони, підписані Президентом, вступають у силу в різні дні.

185. Цей пакет законів передбачає створення Національного антикорупційного бюро⁶⁴, яке уповноважене розслідувати злочини, які, як вважається, були скоєні високопосадовцями, у тому числі суддями та прокурорами. Після розслідування бюро може передати справи до суду через спеціально підготовлених прокурорів, які мають бути призначені Генеральною прокуратурою та мають бути підзвітними голові антикорупційного бюро. Закон, за яким створюється Національне антикорупційне бюро, вступить у силу 25 січня 2015 р.

186. Інший закон⁶⁵ спрямований на висвітлення інформації про власників компаній шляхом оприлюднення інформації про фактичних власників комерційних структур та нерухомості, зареєстрованих в Україні. За ним створюється відкритий реєстр активів. Також вводиться обов'язкове електронне декларування доходів і витрат усіх державних чиновників⁶⁶, і створюється Національна комісія з питань запобігання корупції. До повноважень останньої входять, зокрема, перевірки способу життя та декларацій державних службовців. Закон, за яким створюється Національна комісія з питань запобігання корупції, вступить у силу 26 квітня 2015 р.

⁶¹ Більшість справ стосувалися рішень, які обмежували право на участь у протестах, або які накладали запобіжні заходи у формі досудового ув'язнення.

⁶² Народна люстрація чи «випробування сміттєвим баком» стало популярною минулого місяця. Керуючись слоганом «Це «сміття» має бути у смітнику», ця акція має на меті публічно люструвати (тобто очистити) державні та обласні органи влади від корумпованих чиновників і політиків або тих, хто працював при колишньому Президенті Януковичі. Акція зазвичай полягала у флеш-мобі, коли певного чиновника поміщали у сміттєвий контейнер. Вірогідно, що ці акції організовувалися політичною партією «Правий сектор» та активістами «Автомайдану». Проте за цей час інші сторони та групи також організовували свої люстраційні заходи. У деяких випадках, коли жертва не бажала бути «викинутою», її били. Найбільш репрезентативними у цьому плані є випадки побиття народних депутатів Юрія Мірошниченка 17 вересня у Києві та Нестора Шуфрича 30 вересня в Одесі. В Одесі проводилося багато заходів у рамках народної люстрації.

⁶³ За звітний період представники «Правого сектора» Одеси та Херсона також здійснили напади на до десяти приватних магазинів, які, вірогідно, були задіяні у контрабанді наркотиків. У більшості випадків продавців публічно принижували та прив'язували до дерев.

⁶⁴ Закон № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України».

⁶⁵ Закон України № 1701-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів».

⁶⁶ Закон України № 1700-VII «Про запобігання корупції».

187. Ще один закон⁶⁷ створює умови для імплементації міжнародних рекомендацій щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму чи розповсюдженням зброї масового знищення. Четвертим законом передбачена реалізація трирічної Національної антикорупційної стратегії⁶⁸, якою визначаються цілі, політика та інструменти боротьби з корупцією в Україні на період до 2017 р. Закон, яким визначена нова Національна антикорупційна стратегія, вступив у силу 26 жовтня.

188. Прийняття антикорупційного пакету має покращити можливості України щодо боротьби з корупцією. Він запроваджує нові інструменти виявлення та розслідування корупційних практик. Він також підвищує рівень прозорості та відкритості публічної інформації про власників чи вигодоотримувачів від фондів і власності. Відповідно до нових законів, створюються спеціалізовані антикорупційні органи, як-от Національне антикорупційне бюро та Національна комісія з питань запобігання корупції. Громадянське суспільство матиме можливість здійснювати «громадський контроль» за новими антикорупційними органами шляхом моніторингу їхньої роботи та оцінки їхньої успішності. Нова трирічна антикорупційна стратегія уперше закріпила чіткий перелік індикаторів успіху та критеріїв діяльності.

189. Незважаючи на те, що всі новації є справжніми здобутками, вони не є панацеєю. Нова правова база має бути доповнена справжньою політичною волею щодо її імплементації. Корупційні розслідування діяльності високопосадовців Антикорупційним бюро можуть бути ефективними, але рішення щодо їхніх результатів мають виносити суди, яким раніше часто бракувало незалежності та послідовності. Міліція та прокуратура продовжують бути відповідальними за розслідування випадків корупції за участю посадовців не найвищого рангу, незважаючи на їхні малі здобутки за цим напрямом у минулому. Викорінення корупції нерозривно пов'язане з покращенням роботи інших установ. Це передбачає внесення змін до правових основ здійснення державних закупівель та реформування державного управління та державної служби. Зрушення в усіх цих сферах досі очікуються.

Національна рада з питань антикорупційної політики

190. У той самий день, коли Верховна Рада України прийняла антикорупційне законодавство, Президент П.Порошенко підписав Указ «Про створення Національної ради з питань антикорупційної політики» (НРАКП). Цей новий орган діє при Президенті України та замінює Національний антикорупційний комітет, який був створений у 2010 р., але ніколи так і не діяв. Роль НРАКП – аналіз ситуації з корупцією в Україні, а також координація та моніторинг державної антикорупційної політики, у тому числі реалізація національної антикорупційної стратегії та міжнародних антикорупційних зобов'язань України. НРАКП складається з 17 членів, 9 з яких є представниками громадськості.

191. Створення незалежного антикорупційного органу з моніторингу вже давно було вимогою міжнародних антикорупційних установ (таких, як Група держав проти корупції – GRECO). Від України очікували створення органу, відповідального за контроль за імплементацією національних антикорупційних стратегій та відповідних планів дій, а також винесення пропозицій щодо нових стратегій і заходів з протидії корупції, причому цей орган має бути окремим від правоохоронних органів. Такий орган повинен мати необхідний рівень незалежності, аби ефективно виконувати свої функції моніторингу. Незважаючи на те, що Антикорупційний комітет, створений у 2010 р., був наділений необхідними функціями, у ньому практично не була представлена громадськість, що викликало сумніви щодо його незалежності. Структура НРАКП, як видається, вирішує це питання.

D. Реформа судової системи

⁶⁷ Закон України № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

⁶⁸ Закон України № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія)».

192. 16 жовтня Президент П.Порошенко видав указ, яким було створено Раду з питань судової реформи відповідно до його Стратегії сталого розвитку України до 2020 р. Завданням цього дорадчого органу є підготовка та подання Президенту проекту стратегії реформування судової системи, здійснення правосуддя та правових інституцій. За виконання цих завдань упродовж трьох місяців відповідає координатор Ради. Також мають бути призначені інші члени Ради, серед яких мають бути голови відповідних центральних органів виконавчої влади та судових установ, Генеральний прокурор, представники правових і наукових установ, неурядових і міжнародних організацій. Указом скасовується Робоча група з питань судової реформи, створена у 2010 р.

Е. Прокуратура

193. 14 жовтня Верховна Рада України прийняла Закон України «Про прокуратуру». Закон скасовує функції прокуратури щодо моніторингу дотримання та застосування законів – так званий «нагляд» («загальний нагляд»). Він також вносить зміни у положення щодо прийняття на роботу прокурорів, призначення їх на адміністративні посади, а також щодо ієрархічних і дисциплінарних заходів і процедур. Головним органом для працівників прокуратури є Всеукраїнська конференція працівників прокуратури. Конференція займається питаннями внутрішньої діяльності служб прокуратури та призначає членів їхніх кваліфікаційних і дисциплінарних комісій, які, у свою чергу, обирають кандидатів на вакантні посади та виконують дисциплінарні функції. Цей закон набуває чинності 25 квітня 2015 р. Проте деякі положення, зокрема ті, що скасовують «загальний нагляд» як функцію органів прокуратури, вступили в силу 26 жовтня.

194. Якщо у попередніх змінах до законодавства Верховна Рада значно обмежила надто широкі повноваження прокуратури, які не були пов'язані з кримінальним процесом, то новий закон враховує більшу частину решти міжнародних рекомендацій щодо функцій, внутрішньої організації і гарантій незалежної діяльності Генеральної прокуратури. Зокрема, основною проблемою, що вирішується у новому законі, є здійснення Генеральною прокуратурою загальних наглядових функцій («нагляду») за дотриманням та застосуванням законів. Ця функція надавала Генеральній прокуратурі широкі можливості втручання в інтереси та діяльність приватних осіб і організацій. Така можливість доповнювалась правом Генерального прокурора та інших прокурорів брати участь у роботі Верховної Ради України, засіданнях Кабінету Міністрів, центральних органів виконавчої влади, місцевих рад та інших адміністративних органів. Ці повноваження та права суперечать поділу влади та становлять загрозу правам і свободам.

195. Тим не менш, новий закон залишає за прокуратурою функцію щодо представлення інтересів громадянина та держави у суді, що виходить за межі сфери кримінальної юстиції. Така можливість представляти інтереси громадян є проблематичною, оскільки вона передає прокуратурі право участі у будь-яких судових справах, що стосуються таких інтересів, незалежно від побажань самого громадянина. Більше того, Генеральний прокурор також має право діяти для забезпечення державних інтересів, що не обов'язково збігається з інтересами громадянина, якого він представляє.

Ф. Кримінальне судочинство за відсутності підозрюваного або обвинувачуваного

196. 7 жовтня Верховна Рада України прийняла проект закону про кримінальне судочинство за відсутності підозрюваного або обвинувачуваного⁶⁹ стосовно осіб, яким висунуто звинувачення у скоєнні злочинів, і які втекли з країни. Закон вступив у силу 31 жовтня. Метою його прийняття було створення правових умов для здійснення правосуддя над колишнім Президентом України та іншими високопосадовцями, які втікали з країни, а також вирішення питання щодо значної кількості майна та коштів, які такі особи незаконно привласнили. Закон передбачає можливість здійснення судочинства за відсутності

⁶⁹ Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини».

підозрюваного або обвинувачуваного щодо обвинувачуваних, які намагаються уникнути судових засідань, але за присутності їхніх адвокатів та за наступні злочини: конституційний переворот, порушення територіальної цілісності чи фінансування такого порушення, державна зрада, замах на життя державного діяча, саботаж, шпигунство, вбивство, вбивство на ґрунті ревнощів, вбивство при перевищенні заходів самооборони, а також низка корупційних злочинів.

197. У своєму загальному коментарі № 32 Комітет Організації Об'єднаних Націй із прав людини заявив, що судовий розгляд за відсутності підозрюваного або обвинувачуваного «у деяких обставинах може мати місце в інтересах гідного здійснення правосуддя», і додав, що такі обставини виникають, коли обвинувачені, які хоча і були сповіщені про судові засідання завчасно, відмовляються реалізувати своє право бути присутніми в суді. У міжнародній судовій практиці намагаються уникати судочинства за відсутності підозрюваного або обвинувачуваного. Стаття 63 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) передбачає, що таке судочинство дозволене лише у випадку, коли відповідача вилучили із засідань через те, що він неодноразово протягом тривалого часу переривав їх. У даному документі підстави для судочинства над обвинувачуваним за його відсутності надто широкі, що створює можливість занадто частого звернення до цієї опції. Положення щодо необхідності завчасно поінформувати обвинувачуваного про судові засідання та вимагати його присутності також не відповідають міжнародним нормам і стандартам, оскільки вони не встановлюють прийнятну процедуру завчасного інформування обвинуваченого про дату та місце судового слухання.

С. Законодавство на виконання Мінського протоколу від 5 вересня 2014 р.

198. 16 вересня Верховна Рада України прийняла два закони відповідно до Мінського протоколу 5 вересня.

Закон про амністію

199. Проект Закону «Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей» скасовує кримінальну та адміністративну відповідальність за діяння, скоєні «збройними формуваннями» у період з 22 лютого 2014 р. до дня вступу закону в силу. У той же час у законі зазначений перелік злочинів, до яких амністія не застосовується⁷⁰. Проте слід підкреслити, що закон прямо не включає катування та нелюдське поводження до переліку винятків, що означає, що ці діяння можуть бути амністовані. Такі випадки не можна допускати, оскільки це суперечило би міжнародно-правовій забороні амністії за міжнародні злочини та серйозні порушення прав людини. Діяння всіх осіб, які підозрюються у вчиненні чи відданні наказів для вчинення таких злочинів, мають бути розслідувані, виконавці мають бути притягнуті до відповідальності, а жертви повинні отримати повну компенсацію. Закон ще не підписаний Президентом.

Закон про спеціальний статус

200. Інший закон було прийнято 16 вересня, а вступив він у силу 18 жовтня. Це Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», який має діяти три роки. Закон передбачає спрощення використання російської та інших мов у громадському житті за рішенням місцевої влади, а також проведення місцевих виборів 7 грудня 2014 р. Закон розширює повноваження місцевої влади порівняно з тими, які мають органи місцевої влади в інших регіонах України. Зокрема,

⁷⁰ До таких злочинів належать: «злочини проти життя та здоров'я (вбивства та нанесення тяжких тілесних ушкоджень); сексуальні злочини; взяття заручників; торгівля людьми; бандитизм; контрабанда; тероризм; наруга над могилами, місцями поховання чи трупами; напади на працівника правоохоронних органів, суддю, посадову особу чи громадянина, який перебуває на державній службі, адвокатів чи представників іноземних держав зі створенням загрози їхньому життю; погрози чи насильство щодо державних службовців чи громадян, які виконують свої повноваження, осіб та інституцій, що користуються міжнародним захистом, у зв'язку з їхньою діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя; геноцид. Також закон не застосовується до осіб, що вчинили злочини, пов'язані з падінням літака компанії «Malaysia Airlines» рейсу MH17».

вони матимуть право брати участь у призначенні глав судів та органів прокуратури на місцевому рівні. Спеціальний статус дозволяє створення добровільних загонів народної міліції, що підпорядковується органам місцевої влади. Закон також передбачає особливе фінансування для цих регіонів, без можливості зменшити фінансування, навіть у випадку змін до Державного бюджету. Територія зі спеціальним статусом матиме змогу встановити тіснішу співпрацю з адміністративними та територіальними одиницями Російської Федерації на основі договорів про транскордонну співпрацю.

Н. Закон про внутрішньо переміщених осіб (ВПО)

201. 20 жовтня Верховна Рада прийняла Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Він ще не підписаний Президентом. Закон встановлює уніфіковану базу даних ВПО, спрощує реєстрацію місця проживання та реалізацію виборчих прав, забороняє дискримінацію, захищає права ВПО з інвалідністю та зобов'язує державу безоплатно надавати тимчасове помешкання ВПО строком на 6 місяців (хоча ВПО мають платити за комунальні послуги). Закон також містить положення про добровільне повернення додому та доступ до соціального житла чи отримання пільгових кредитів для придбання житла для тих, хто хоче поселитися в іншому місці. Ще однією позитивною ініціативою щодо ВПО було прийняття змін⁷¹ до Податкового кодексу України. Відповідно до них, ВПО звільняються від сплати податку на прибуток від благодійної допомоги, отриманої для сплати медичних рахунків, придбання медичного обладнання та медикаментів, а також технічних та інших засобів реабілітації.

202. В цілому, нове законодавство відповідає міжнародним стандартам, зокрема Керівним принципам ООН з питання про переміщення осіб усередині країни. Проте слід зазначити, що закон не передбачає систему реєстрації ВПО онлайн, що робить процес реєстрації складним і тривалим. До того ж, цим законом не регулюється становище ВПО, що не мають громадянства, та ВПО-іноземців, які проживають в Україні. Це суперечить попереднім рішенням Кабінету Міністрів України щодо реєстрації ВПО та про щомісячну цільову грошову допомогу ВПО – ці обидва положення застосовуються до ВПО, що не мають громадянства, та ВПО-іноземців, які проживають в Україні на законних підставах. Ця суперечність має бути роз'яснена. Ще однією особливістю цих рішень Уряду є те, що вони застосовуються як до ВПО із Криму, так і до осіб із «зони АТО». 30 жовтня Кабінет Міністрів України визначив перелік територій, які охоплюються поняттям «зона АТО». Перелік включає території Луганської і Донецької області, а також деякі райони, міста та села сусідньої Харківської області. Таким чином, видається, що люди з територій, які не були під прямим впливом бойових дій на Сході, можуть мати право на статус ВПО. Нарешті, враховуючи те, що дві третини ВПО складають жінки, особлива увага має приділятися забезпеченню їхніх особливих потреб і фундаментальних прав, у тому числі доступу до якісних послуг із охорони здоров'я, за необхідності – соціального забезпечення, надання їжі, води, доступу до санітарних установ, а також забезпечення доступу до правосуддя.

І. Національна стратегія у сфері прав людини

203. 15 жовтня Президент П.Порошенко підписав Указ, яким зобов'язував Уряд розробити проект Національної стратегії у сфері прав людини для України до 1 січня 2015 р. Документ має готуватися за участі представників органів державної та місцевої влади, громадянського суспільства та міжнародних експертів на основі міжнародного досвіду.

204. Розробка Національної стратегії у сфері прав людини могла би забезпечити більшу обізнаність та увагу до просування та захисту прав людини в Україні.

Ж. Реформа міліції

205. 22 жовтня Міністр внутрішніх справ організував конференцію, щоб пояснити свої пропозиції з реформи міліції. Вони включають: перейменування міліції на «поліцію»; скорочення кількості міліціонерів відповідно до стандартів, визначених ООН (з 376

⁷¹ Вступили в силу 26 вересня 2014 р.

міліціонерів до 222 на 100 тис. населення); уповноваження МВС виконувати лише правозастосовчі функції, функції захисту територіальної цілісності, захисту цивільних осіб, пожежний контроль і контроль за порядком, міграційний контроль і захист державного кордону; злиття певних департаментів; розформування окремих спеціальних міліцейських підрозділів і створення натомість підрозділів швидкого реагування; формування місцевої міліції, яка відповідає перед органами місцевого самоврядування та МВС; демілітаризації міліції через збереження практики «службовець у формі» лише для практичних правозастосовчих функцій; а також проведення переоцінки персоналу шляхом використання закону про люстрацію.

206. Після конференції Кабінет Міністрів провів зустріч, за результатами якої кілька пропозицій щодо реформування міліції були прийняті у формі Постанов⁷². Наступним етапом буде імплементація зазначених Постанов та розробка проекту документа щодо загальної структури та чисельності співробітників МВС.

X. СИТУАЦІЯ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

207. Ситуація у Криму характеризується продовженням реалізації політики інтеграції півострову в правову та політичну систему Російської Федерації та постійними актами залякування кримських татар, а також тих, хто протестував проти березневого «референдуму» чи критично ставиться до фактичної «влади». У результаті цього кількість людей, що залишають Крим, постійно зростає.

208. 23 вересня «генеральний прокурор Криму» оприлюднив заяву про те, що всі діяння, спрямовані на невизнання Криму частиною Російської Федерації, будуть розслідувані. Позиція Організації Об'єднаних Націй щодо статусу Криму та м. Севастополя заснована на резолюції Генеральної Асамблеї № 68/262 «Про територіальну цілісність України» від 27 березня 2014 р., яка закликає всі держави та міжнародні організації «не визнавати жодних змін статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

209. Основні події, що сталися протягом звітного періоду, охоплюють нову хвилю зникнень кримських татар. Гостре занепокоєння такою тенденцією призвело до створення фактичною «владою» «контактної групи», яка би займалася питаннями безвісти зниклих та іншими питаннями порушень прав людини щодо кримських татар. Більше того, після місяців обшуків (начебто для боротьби з екстремізмом), які порушують право на приватне життя та які були спрямовані на десятки об'єктів, що належать кримським татарам, та іншу їхню власність, фактична «влада» оголосила «мораторій» на поліцейські рейди. Тим не менш, Меджліс⁷³ продовжує вважатися незаконною організацією, він був змушений звільнити свою будівлю у Сімферополі. Загалом, свобода вираження поглядів у Криму продовжує придушуватись через дії, спрямовані на контроль контенту, який подають ЗМІ.

210. 27 жовтня була оприлюднена доповідь Ніла Муйжнієкса, Комісара Ради Європи з прав людини, після його візиту до Києва, Москви та Криму, що тривав із 7 до 12 вересня 2014 р. Це була перша оцінка на місці ситуації з правами людини у Криму, проведена міжнародними організаціями з березня 2014 р. Н.Муйжнієкс зазначив, що необхідно більше налаштованості для розслідування усіх випадків серйозних порушень прав людини, які сталися у Криму з лютого 2014 р., у тому числі це стосується нещодавніх викрадень. Комісар висловив занепокоєння щодо груп, які стали вразливими через події у регіоні, зокрема щодо кримських татар, етнічних українців та всіх тих, хто відмовився приймати російське громадянство. Він також наголосив на гострій необхідності забезпечити «вільний і

⁷² Перша постанова стосується розформування кількох міліцейських департаментів, зокрема Загального департаменту по боротьбі з організованою злочинністю, ветеринарної міліції та транспортної міліції. Друга постанова стосується ідентифікації міліціонерів через розміщення спеціальних бейджів на формі. Остання постанова стосується припинення певних адміністративних функцій Державної автомобільної інспекції, таких як, наприклад, видача водійських прав тощо.

⁷³ Представницький орган кримських татар.

безумовний доступ міжнародних гуманітарних і правозахисних організацій до Криму», так само, як і «безперешкодний міжнародний моніторинг».

А. Громадянські та політичні права

Верховенство права

211. 29 вересня Московський міський суд продовжив арешт Олега Сенцова до 11 січня 2015 р. Олег – громадянин України, режисер, був заарештований у м. Сімферополь (Крим) у травні 2014 р. та звинувачений ФСБ у тероризмі. 13 жовтня той самий суд продовжив заборону адвокату Сенцова коментувати кримінальну справу його підзахисного. Захисник Сенцова вважає, що така заборона порушує його права. Захисник також зазначив, що ім'я його клієнта було нещодавно внесене до списку осіб, що підозрюються у тероризмі та екстремізмі, розміщеному на веб-сайті Федеральної служби з фінансового моніторингу, під номером 2 460 у розділі «Фізичні особи – громадяни РФ». Сторона обвинувачення стверджує, що О.Сенцов «автоматично» набув російське громадянство через те, що він формально особисто не заявив про своє бажання залишитися громадянином України.

Безкарність за порушення прав людини

212. У період з 27 вересня до 31 жовтня п'ять кримських татар зникли за незрозумілих обставин. Один із них, Едем Асанов, що зник 29 вересня, був пізніше знайдений повішеним у закинутому санаторії в м. Євпаторії. Серед інших зниклих два двоюрідні брати – Іслям Джеппаров і Джевет Іслямов. Вони є родичами колишнього члена Меджлісу та були викрадені у Білогорську 27 вересня невідомими людьми у військовій формі. У жовтні зникло ще два кримських татарина з Сімферополя (3 і 23 жовтня).

213. 1 жовтня так званий «прем'єр-міністр» Криму Сергій Аксьонов зустрівся з родичами двох двоюрідних братів, викрадених 27 вересня, та пообіцяв створити «контактну групу» для розслідування справ про викрадення, а також інших інцидентів, що стосуються кримських татар.

214. 14 жовтня відбулася перша зустріч «контактної групи», на якій головував Аксьонов і заступник голови кримського відділення Слідчого комітету Російської Федерації з особливо серйозних злочинів. Були присутніми також п'ять родичів жертв. Була надана інформація про заходи, що вживаються як щодо нещодавніх, так і щодо більш давніх зникнень, у тому числі щодо справ двох кримських татар – Тимура Шаймарданова та Сейрана Зінедінова, які зникли наприкінці травня. Обидва з них були членами проукраїнської групи «Український дім» і зникли через кілька днів після зникнення ще одного члена групи – Леоніда Коржа. Що стосується Шаймарданова та Зінедінова, свідків їхнього зникнення не було виявлено, і кримська поліція відкрила кримінальне провадження за ст. 105 (вбивство) Кримінального кодексу Російської Федерації. У випадку Джеппарова та Іслямова кілька свідків стверджують, що бачили, як їх заштовхали в автомобіль. У цій справі було відкрите кримінальне провадження за ст. 126 (викрадення). Розслідування, що спочатку проводилися кримською поліцією, були згодом передані Слідчому комітету Російської Федерації. Під час першої зустрічі було вирішено, що до Слідчого комітету також перейдуть розслідування справ про зникнення 3 жовтня. «Прем'єр-міністр» наголосив, що він зацікавлений в об'єктивному розслідуванні усіх кримінальних діянь та закликав контактну групу тісно співпрацювати зі слідчими органами.

215. Створення контактної групи у поєднанні та безпосередня участь слідчих органів Російської Федерації і присутність родичів осіб, що зникли безвісти, є важливими зрушеннями. Розслідування всіх зникнень до та після березневого «референдуму» є обов'язком фактичної «влади». ММПЛУ відомі дев'ять випадків зникнень і два випадки смертей⁷⁴ з початку березня 2014 р. Видається, що у певних випадках розслідування не

⁷⁴ Окрім Едема Асанова, який був знайдений повішеним 6 жовтня, ще одного кримського татарина, Решата Аметова, було знайдено мертвим 16 березня у селі Земляничне. На його тілі були сліди тортур. Див. Доповідь ММПЛУ від 15 квітня, пп. 20-21.

проводились, у той час як в інших вони не призвели до жодних результатів. Така ситуація підтримує безкарність та створює напругу. ММПЛУ направила лист фактичній «владі» з проханням надати інформацію про розслідування всіх зникнень і смертей, що сталися у Криму з березня 2014 р., у тому числі тих, які не розглядались під час першої зустрічі контактної групи.

216. Громадські групи та свідки стверджують, що так звана «кримська самооборона» прямо причетна до більшості викрадень, смертей та інших порушень прав людини, що сталися за останні шість місяців. Члени «самооборони» підтримували захоплення владних приміщень на півострові наприкінці лютого – на початку березня 2014 р. і вважаються відповідальним за численні порушення прав людини, зокрема катування та нелюдське поводження, у зазначений і наступний періоди. Тим не менш, фактична «влада» завжди ставилася до цих груп із повагою через їхню активну опозицію українській стороні та підтримку березневого «референдуму».

217. Крім того, 11 липня так званий «парламент Криму» прийняв закон, який включив «самооборону» в «народну дружину», надавши їй повноваження допомагати поліції у підтриманні закону та порядку. Нещодавно (2 жовтня) фактична «влада» Криму представила на розгляд Парламенту Російської Федерації законопроект щодо амністії «дружинників» і членів «сил самооборони» Криму. За законопроектом, діяння «сил самооборони» і «дружинників», вчинені з 27 лютого 2014 р. до 1 січня 2015 р., у тому числі такі, що спричинили фізичні та моральні травми, мають бути визнані «станом необхідності». Амністія також має застосовуватись до підозрюваних, відповідачів та обвинувачуваних за кримінальними справами. Не підлягають амністуванню діяння, вчинені з метою фінансового збагачення, а також із інших мотивів особистої вигоди⁷⁵. Слід зазначити, що це суперечить міжнародно-правовій забороні надання амністії особам, що скоїли міжнародні злочини та серйозні порушення прав людини. Діяння всіх осіб, що підозрюються у вчиненні чи відданні наказів вчинити такі злочини чи порушення, мають бути розслідувані, виконавці мають бути притягнуті до відповідальності, а жертви повинні отримати повну компенсацію.

Діяння, спрямовані на установи кримських татар і їхніх прихильників

218. 16 вересня представники ФСБ і поліції обшукали помешкання двох працівників Меджлісу, забрали записники, комп'ютери та жорсткі диски. Пізніше того ж дня вони провели 11-годинний обшук будівлі Меджлісу у м. Сімферополі. Були вилучені протоколи засідань Меджлісу, релігійні книги, комп'ютери, жорсткі диски та деякі особисті речі Мустафи Джемільєва, колишнього голови Меджлісу. 17 вересня благодійній організації «Кримський фонд», якій належить будівля Меджлісу, була надана постанова суду, за якою будівля мала бути звільнена за 24 години. Даним документом благодійній організації заборонялося здійснювати свої функції власника як цієї, так ще шістьох інших будівель. 19 вересня члени Меджлісу залишили його приміщення. 29 вересня Центральний районний суд Сімферополя підтримав запит кримської «генеральної прокуратури» виключити Мустафу Джемільєва з числа засновників «Кримського фонду».

219. Меджліс протистояв березневному «референдуму» та постійно критично висловлювався щодо порушень прав людини у Криму з моменту проведення референдуму. Їхні односторонні дії вважають діяння фактичної «влади» Криму частиною непорушного наміру підірвати авторитет і вплив Меджлісу серед кримськотатарської спільноти. 22 вересня в інтерв'ю російському ЗМІ «прем'єр-міністр» Аксьонов наголосив, що Меджліс не існує юридично, оскільки він не був належним чином зареєстрований відповідно до російського законодавства.

220. 22 жовтня кримська «поліція» затримала Таїра Смелдьєва, брата Заїра Смелдьєва, глави виборчого комітету Курултаю. Курултай є парламентом кримських татар. Таїр

⁷⁵ 16 жовтня під час прес-конференції у Москві так званий кримський «прем'єр-міністр» Сергій Аксьонов сказав, що якщо законопроект про амністію не буде прийнятий, більш як 100 000 членів «кримської самооборони» можуть стати підсудними та можуть бути визнані винними на основі чинного законодавства.

Смельдяєв був звинувачений у порушенні ст. 318 (Застосування насилля проти представника влади) Кримінального кодексу Російської Федерації під час акції, що пройшла 3 травня в Армянську, коли кримські татари зібралися, аби підтримати спробу Мустафи Джемілева в'їхати до Криму⁷⁶. 24 жовтня сімферопольський суд на закритому засіданні прийняв рішення про двомісячний арешт Т.Смельдяєва в якості запобіжного заходу.

Діяння щодо володіння та розповсюдження «екстремістської» літератури

221. Кримська «влада» продовжує активно шукати зброю та релігійну літературу. За повідомленнями, з серпня було здійснено десятки рейдів. Переважно вони були спрямовані на виявлення літератури, що вважається екстремістською відповідно до федерального списку екстремістських матеріалів. І хоча переважна більшість обшуків припадала на власність кримських татар – мечеті, медресе (ісламські релігійні школи), школи, бібліотеки та приватні помешкання, – також були повідомлення про рейди у Залі Царства Свідків Єгови.

222. Володіння чи розповсюдження «екстремістських матеріалів» карається відповідно до ст. 20.29 Адміністративного кодексу Російської Федерації⁷⁷ штрафом або позбавленням волі на строк до 15 діб із конфіскацією забороненої літератури. Наприклад, 26 серпня Джанкойський районний суд призначив штраф у 2 тис. рублів (близько 50 дол. США) одному із заступників голів кримського Муфтіяту, що відповідав за освітні питання, після того, як поліція провела перевірку його медресе у селищі Азовське та конфіскувала релігійну літературу. 7 жовтня бібліотекар школи-інтернату у селі Танкове (Бахчисарайського району) був оштрафований на 1 000 тис. рублів (близько 25 дол. США) через те, що у шкільній бібліотеці були три книги із зібрання проповідей турецького мусульманина та теолога й один буклет Свідків Єгови. Крім того, у період між серпнем і жовтнем 2014 р. за ст. 20.29 було відкрито близько дванадцяти інших справ, у більшості з них були накладені штрафи.

223. Кримський «міністр освіти, науки та молоді» бере участь у кампанії зі знищення екстремістської релігійної літератури та інших заборонених книг. У листі від 12 вересня міністр «наказує адміністраціям освітніх організацій провести [...] аналіз та перевірку літератури, що знаходиться у бібліотеках та в освітніх закладах на предмет наявності матеріалів із Федерального переліку з метою їхнього вилучення та знищення».

224. Постійно стикаючись зі зростаючою критикою з боку кримськотатарської громади⁷⁸, фактична «влада» Криму спробувала зменшити напругу. 13 жовтня під час зустрічі із 150 кримськими татарами, у тому числі із главою Муфтіяту, який повернувся з хаджу до Мекки, «прем'єр-міністр» Сергій Аксьонов оголосив тримісячний мораторій, зазначивши, що в цей період володіння подібною літературою не каратиметься. До того ж, в інтерв'ю російському ЗМІ наступного дня «прем'єр-міністр» Аксьонов наголосив, що фактична «влада» проводитиме просвітницьку діяльність серед мусульман у співпраці з Муфтіятом під час мораторію, і що у ЗМІ буде опублікований перелік матеріалів, володіння якими заборонене.

225. ММПЛУ не має інформації про інструкції, які були видані правоохоронним органам щодо припинення рейдів і розслідувань до січня 2015 р. Тим не менш, видається, що мораторію дотримуються. Також, 21 жовтня в одній справі щодо шкільної вчительки з Білогорська «верховний суд» Криму скасував рішення районного суду від 16 вересня, яким вчителька визнавалася винною відповідно до ст. 20.29 Адміністративного кодексу Російської Федерації. Вона, начебто, «розкалася» та замість штрафу отримала «усне попередження».

Свобода вираження поглядів

⁷⁶ У ході протесту кримські татари збиралися на кримському адміністративному кордоні з континентальною Україною, щоб зустріти свого лідера Мустафу Джемілева, якому раніше кримська «влада» заборонила в'їзд на півострів через підозру в «екстремістській діяльності».

⁷⁷ Цією статтею карається «масове розповсюдження» предметів з Федерального переліку, а також їхнє «виготовлення чи зберігання з метою масового розповсюдження».

⁷⁸ Комісар Ради Європи з прав людини відвідав Крим 10-11 вересня та вислухав скарги багатьох мусульман щодо рейдів для перевірок. Комісар повідомив місцевим посадовцям, що вважає такі рейди «непропорційними та надмірними».

226. У Криму продовжують звужуватися можливості для вільних ЗМІ. Останнім ЗМІ, чия діяльність була припинена фактичною «владою» Криму, була щотижнева газета Меджлісу «Авдет». 17 вересня редактор «Авдету» отримав офіційне попередження від ФСБ щодо «діянь, які можуть підбурювати екстремізм». За день до цього офіс газети у Сімферополі був обшуканий, а 18 вересня ФСБ змусила всіх наймачів, у тому числі колектив «Авдету», звільнити приміщення. У червні та липні редактор отримав письмові й усні попередження щодо змісту публікацій у газеті. «Авдет» продовжує видаватися, проте з різних місць. Головний редактор кримськотатарського телевізійного каналу «АТР» повідомив ММПЛУ, що у листі Федеральної служби нагляду за ЗМІ до російського МВС стверджувалось, що «АТР» розповсюджує неправдиві чутки про пригноблення за етнічними та релігійними ознаками та поширює екстремізм. Врешті-решт, «АТР» отримав вказівки від поліції пред'явити всю документацію та перелік працівників. Як і «Авдет», «АТР» продовжує працювати, але з усвідомленням того, що проти каналу можуть вжити юридичних чи адміністративних заходів, якщо контент його програм, на думку фактичної «влади» Криму, ставитиме під питання приналежність Криму до Російської Федерації.

227. 19 вересня у Криму було здійснено напад на Надіра Бекірова, голову Фонду дослідження та підтримки корінних народів Криму, що є явним свідченням спроби обмежити свободу вираження поглядів. Він їхав до Нью-Йорка, аби взяти участь у Всесвітній конференції Генеральної Асамблеї ООН з питань корінних народів. По дорозі на поїзд до Києва рух йому перекрив мікроавтобус. Чотири чоловіка в масках витягнули Бекірова з машини. Його побили, а паспорт і телефон украли. Кримська поліція розслідує інцидент.

228. 30 вересня кримський «віце-міністр з внутрішньої політики, інформації та комунікацій» повідомив, що з 1 січня 2015 р. російська Федеральна служба з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій буде вводити санкції щодо будь-якого кримського ЗМІ, який проводить «провокаційну політику». Прикладом такої політики була названа робота Інтернет-агентства новин «Кримські події», яке публікує проукраїнські статті.

229. 1 жовтня шість редакторів і журналістів кримськотатарських програм кримської державної телерадіокомпанії «Крим» були звільнені зі своїх посад у зв'язку з «реструктуризацією». За словами колишнього головного редактора, «влада» Криму призначила нового редактора, який оголосив набір нового персоналу задля зміни контенту кримськотатарських передач.

Свобода пересування

230. Представники ММПЛУ їздили до Чонгара, пункту перетину адміністративного кордону між Херсонською областю та АРК, та розмовляли з представниками Державної прикордонної служби України. Відповідно до отриманої інформації про правила в'їзду транспорту та пасажирів з Криму до материкової України, особам з російськими паспортами, виданими у Криму, та автомобілями з російськими номерами, виданими у Криму, не дозволяється перетинати кордон. Також іноземець не зможе в'їхати до материкової України з Криму через те, що в'їзд в Україну можливий лише з визнаного пункту перетину кордону.

231. Близько 300 транспортних засобів щоденно пересуваються між Кримом і материковою Україною в обох напрямках, і близько трьом із п'яти осіб щоденно відмовляють у в'їзді на територію континентальної України через одну з причин, перерахованих вище. Проте ММПЛУ вдалося дізнатися з надійних джерел, що були також випадки, коли громадянам України перешкождали у в'їзді з материка на територію півострова. Це порушує Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», який передбачає, що «(г)ромадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду-виїзду за умови

пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України»⁷⁹. Це може становити порушення права особи на в'їзд до власної держави, як воно визначено ст. 12(4) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

ВПО

232. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, станом на 31 жовтня у материковій Україні зареєструвалися 19 056 ВПО (у тому числі 5 328 дітей) із Криму та м. Севастополя.

233. Представники ММПЛУ зустрілися з Наталею Попович, Постійним Представником Президента України в Криму. Її Представництво інформує ВПО та жителів Криму про їхні права та можливості та надає поради та консультації правового, цивільного та адміністративного характеру. Станом на 1 жовтня Представництво Н.Попович отримало 312 запитів, більшість із них стосуються питань працевлаштування та видачі документів, що посвідчують особу, у тому числі паспорти. Також піднімаються питання освіти, власності, пенсій, банківських депозитів і різних соціальних виплат та прав на них. Постійний Представник ініціювала створення консультативної ради, що складається з представників 13 громадських організацій, переважно з Херсонської області, для обговорення питань ВПО та розробки спільних рішень.

Особи, позбавлені полі

234. Станом на 10 вересня 2 671 ув'язнених із АРК відбували покарання у різних установах в усій Україні. З цього числа 287 особи висловили бажання повернутися до Криму після закінчення строку ув'язнення, але 56 із них не мають документів, що посвідчують особу, за якими вони могли би подорожувати. Одна пенітенціарна установа Херсонської області стверджує, що допомагає ув'язненим із отриманням паспортів. Проте громадська організація, що діє в регіоні та допомагає колишнім ув'язненим, наголошує, що ув'язнені часто виходять із в'язниці лише з документом, що підтверджує їхнє звільнення. Вони не мають, куди йти, а ті, хто хочуть повернутися до Криму, не мають можливості їхати. У таких випадках вони часто стають особами без місця проживання.

В. Економічні та соціальні права

Права власності

235. Використовуючи різні приводи, самопроголошена місцева «влада» Криму та Севастополя продовжує заходи з примусової конфіскації приватної власності осіб чи компаній, які підтримують зв'язки з Україною. 25 вересня публічне акціонерне товариство АТ «Укртелеком» повідомило про те, що невідомі захопили її приміщення та обладнання. Доступ працівників до робочих місць був обмежений, а директору компанії передали указ від севастопольської влади про те, що його звільнено.

236. У період між 18 вересня та 9 жовтня «державна рада» Криму націоналізувала більш як 20 установ, у тому числі бази відпочинку, пансіони і готелі, які належали бізнесмену та губернатору Дніпропетровської області Ігорю Коломойському.

237. 23 жовтня Міністр юстиції України оголосив, що українські слідчі органи відкрили кримінальні справи щодо суддів, правоохоронців і кримської виконавчої служби, які порушили права українців у Криму і були задіяні в експропріації. Закон, прийнятий 31 липня 2014 р. кримським «парламентом», регулює відносини щодо об'єктів власності та землі і забороняє українським громадянам, у тому числі зареєстрованим у Криму, які відмовилися від російського громадянства, використовувати землю сільськогосподарського призначення, яка їм належить. Такі особи мають продати свої земельні ділянки російським громадянам чи російським юридичним особам. Відповідно до російського законодавства, до земель сільськогосподарського призначення належать садівничі, овочево-фруктові та дачні

⁷⁹ Див. ст. 10 Закону.

(котеджні) кооперативи, а також землі колишніх колгоспів, які були розділені між селянами та колишніми працівниками колгоспів.

Право на освіту

238. За інформацією, отриманою 21 жовтня від Наталі Попович, Постійного Представника Президента України в Криму, з 600 середніх шкіл півострова лише у 20 викладаються українська мова та література (три уроки на тиждень). Вчителів української мови та літератури змусили або перекваліфікуватися за власний рахунок, або звільнитися. За останні шість місяців кількість ВНЗ, в яких викладають українську мову, зменшилася з 96 до 12. За словами Н.Попович, це пояснюється припиненням фінансування шкіл, які відмовились приєднатися до новоствореного Кримського федерального університету.

С. Права корінних народів

239. Представники ММПЛУ їздили до Новоолексіївки (Херсонська область), міста з населенням у 10 тис. осіб, 4 000 з яких складають кримські татари. Голова обласного Меджлісу в Херсоні Асан Алієв пояснив, що найбільшою загрозою для кримських татар на території материкової України є асиміляція. Більше 90% кримських татар не розмовляють рідною мовою, а натомість спілкуються російською. Є дві школи, де викладається кримськотатарська мова, проте проводиться лише два уроки на тиждень.

240. Кілька кримських татар заявили ММПЛУ про те, що вони вважають себе корінним народом, який має право на визнання законом і на особливі права, такі як права на створення органів самоуправління. Вони зазначили, що закон про національні меншини, прийнятий у 1992 р., не забезпечував такого визнання, і що Україна не має закону про корінні народи. Вони висловили сподівання про те, що новий парламент, обраний 26 жовтня, буде більш відкритий до прийняття правових заходів із визнання за кримськими татарами статусу корінного народу, оскільки Конституцією України визнається таке поняття.

XI. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

241. Необхідно знайти мирні рішення для припинення бойових дій і насилля у східних областях, порятунку життів і попередження подальших складнощів для людей, які живуть у зоні, враженій конфліктом, і прилеглих районах. Враховуючи низький рівень поваги до режиму припинення вогню відповідно до Мінських протоколів, продовжуються вбивства людей, порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Ситуація у зоні конфлікту стає все більш напруженою, спостерігається загальне припинення верховенства права та порядку й поява паралельних систем управління на територіях, підконтрольних «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці». Факт продовження перебування великої кількості сучасного озброєння, а також іноземних бійців, у тому числі військовослужбовців Російської Федерації, прямо впливає на ситуацію з правами людини на сході України. Гарантування захисту тих, хто проживає у зоні конфлікту, має бути найвищим пріоритетом, так само як і контроль і повага україно-російського кордону.

242. Вплив військових дій на всю Україну, падіння економіки та потенційна енергетична криза вимагають своєчасної та предметної уваги. Те саме стосується розв'язання проблеми розподілу сімей та громад та усіх питань, пов'язаних із правами людини. Відповідальність та припинення безкарності лежать в основі забезпечення миру, примирення та довготривалого відновлення. Порушення та зловживання міжнародним правом прав людини та порушення міжнародного гуманітарного права мають бути розслідувані, а у випадку наявності доказів скоєння злочинів виконавці мають бути притягнуті до відповідальності.

243. Становище мешканців Криму, статус якого передбачений резолюцією Генеральної Асамблеї № 68/262, продовжує викликати значне занепокоєння у зв'язку зі зростанням кількості порушень щодо вразливих груп і меншин, у тому числі незаконних обшуків майна,

що належить переважно кримським татарам. Велике занепокоєння викликають нові випадки зникнень. Вони також можуть поглибити недовіру та загострити напругу.

244. Основними причинами протестів на Майдані було систематичне та структурне нехтування правами людини та глибоко укорінена корупція. Слід віддати належне Україні щодо уже вжитих кроків на шляху до миру, зазначених у цій доповіді. Проте Україна має продовжувати продумано реформувати свою виконавчу та законодавчу системи задля створення можливості реальних змін, які просуватимуть і гарантуватимуть захист прав людини.

245. Рекомендації з доповідей Управління Верховного комісара ООН з прав людини, оприлюднених починаючи з квітня 2014 р., на які ще не було реакції чи які ще не були імplementовані, лишаються в силі. УВКПЛ ще раз наголошує на необхідності їх впровадження. До того ж, Управління Верховного комісара ООН з прав людини закликає всі сторони реалізувати наступні рекомендації:

Усім сторонам, задіяним у бойових діях у Донецькій та Луганській області:

- a) негайно звільнити всіх осіб, незаконно чи свавільно позбавлених волі.
- b) Гарантувати прозорість процесу звільнення полонених та попередження викрадення, зникнень безвісти, торгівлі людьми та інших порушень і зловживань правами людини.
- c) Забезпечити поважне та гідне поводження з тілами та залишками тіл осіб, що загинули в результаті бойових дій. Має бути наданий безперешкодний і безпечний доступ до зон, де такі тіла та залишки можуть знаходитися, щоб забезпечити можливість їх збирання, ідентифікацію, гідне поховання та повернення до їхніх сімей.
- d) Посилити роботу з пошуку осіб, що зникли безвісти, забезпечити безперервний доступ незалежних експертів та зберегти докази існування можливих масових поховань.

Уряду України

- e) Швидко та систематично розслідувати звинувачення у масових, позасудових та свавільних стратах у зоні конфлікту, а також вживати всіх заходів для забезпечення збереження доказів.
- f) Усі звинувачення у сексуальному та гендерному насильстві мають бути швидко розслідувані, виконавці мають бути притягнуті до відповідальності, а жертви повинні отримати дієву компенсацію, а також допомогу та підтримку.
- g) Закрити всі таємні та нерегулярні установи позбавлення волі та переконатись, що затримані утримуються лише у тих місцях, які є офіційно визнаними та належно охороняються, і що всі права таких затриманих повністю дотримуються.
- h) Гарантувати, що всі затримані можуть спілкуватися зі своїми родинами, що їхні родини можуть їх відвідувати, що затримані мають доступ до лікарів та адвокатів. Адвокати повинні мати доступ до інформації щодо: 1) органу, який прийняв рішення щодо утримання під вартою; 2) дати, часу та місця, де особу було затримано та прийнято до місця утримання під вартою; 3) органу, відповідального за нагляд за місцем утримання під вартою; 4) місцезнаходження затриманого, у тому числі у випадку передачі його до іншого місця утримання під вартою, місця, куди особу передають, та органу, відповідального за передачу; 5) дати, часу і місця звільнення; і 6) інформації щодо стану здоров'я затриманого.
- i) Забезпечити необхідне підписання та реалізацію закону про ВПО.

- j) Ініціювати широке обговорення з громадськістю задля забезпечення того, що закон про люстрацію повністю відповідає необхідним міжнародним нормам і стандартам і забезпечує адекватні гарантії від порушень прав людини осіб, задіяних у люстраційному процесі.
- k) Сприяти тому, аби до проекту Закону України «Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей» були внесені подальші зміни, які привели би законопроект у відповідність із міжнародними нормами та стандартами, та перед підписанням закону чітко передбачити неможливість амністування учасників озброєних груп за злочини, пов'язані з катуванням і нелюдським поводженням.
- l) Закликати всі органи влади підтримати розробку Національної стратегії у сфері прав людини для України до 1 січня 2015 р.

Самопроголошеній владі Криму та фактичній владі – Російській Федерації

- m) Спонукаати «контактну групу» ефективно розслідувати випадки зникнень і смертей і забезпечити притягнення винних у скоєнні злочинів до відповідальності.
- n) Переглянути законодавчі ініціативи щодо амністування «кримської самооборони» та повторно наголосити, що всі звинувачення у серйозних порушеннях і зловживаннях правами людини мають бути розслідувані, їхні виконавці мають бути виявлені та покарані, а жертви повинні отримати необхідну компенсацію.
- o) Припинити вибіркові обшуки приміщень і конфіскацію майна, що належать переважно кримським татарам.
- p) Сприяти міжетнічній толерантності і припинити залякування та переслідування.
- q) Заохочувати та захищати свободу вираження поглядів, гарантувати повний і недискримінаційний доступ усіх до інформації.